

SİLAHLARDAN SİYASETE: KOLOMBİYA-FARC ÇATIŞMA ÇÖZÜM STRATEJİLERİ VE BARIŞ SÜRECİ

Gizem BALCI

Doktorant, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü,
İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
gizembalcisbe@gmail.com

Araştırma Makalesi

Geliş: 03.04.2026
Kabul: 18.05.2026

Yusuf Zakir BASKIN

Dr. Öğretim Görevlisi, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi,
Bursa Işıklar Jandarma Astsubay Meslek Yüksek Okulu, Sosyal
Bilimler Bölümü, Bursa, Türkiye
yusuf.zakir.baskin@gmail.com

Atıf Bilgisi: BALCI, G. and BASKIN, Y.Z. (2026). Silahlardan Siyasete: Kolombiya-Farc Çatışma Çözüm Stratejileri ve Barış Süreci, *International Journal of Politics and Security*, 8(1), 112-143. Doi: 10.53451/ijps.1922919

Öz

Bu çalışma, Latin Amerika'nın en uzun süreli iç çatışmalarından biri olan Kolombiya Devlet Güçleri ile Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri Halk Ordusu (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia-Ejército del Pueblo-FARC-EP) arasındaki çatışmanın kökenlerini, çözüm stratejilerini ve barış sürecini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Temeli 1950'lerdeki La Violencia olarak adlandırılan iç savaş dönemine dayanan çatışmalar, 1964'ten 2016'daki nihai anlaşmaya kadar sürmüştür. Çalışma kapsamında; 1982-1986 Belisario Betancur dönemi başarısız müzakere deneyimi ile 2012-2016 Juan Manuel Santos dönemi başarılı barış süreci tarihsel ve karşılaştırmalı bir perspektifle ele alınmıştır. Analizler sonucunda; sürdürülebilir bir barış için silahsızlanmanın yanı sıra mağdurların sürece katılımı, toplumsal temsilin genişletilmesi, geçiş dönemi adaletinin tesisi ve etkin entegrasyon süreçlerinin önemi ortaya çıkmaktadır. Kolombiya-FARC çatışması üzerinden geliştirilen yapısal yol haritasının, benzer devlet içi çatışmaların çözümü için barış çalışmaları literatürüne katkı sunması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kolombiya, FARC, Barış Süreçleri, Çatışma Çözümü, Devlet içi Çatışma

FROM ARMS TO POLITICS: CONFLICT RESOLUTION STRATEGIES AND THE PEACE PROCESS IN THE COLOMBIA-FARC CONFLICT

Abstract

This study aims to analyze the origins, conflict resolution strategies, and the peace process of conflict between Colombian State Forces and Revolutionary Armed Forces of Colombia-People's Army (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia-Ejército del Pueblo-FARC-EP) which constitutes one of the longest-running internal conflicts in Latin America. The conflict rooted in civil war period known as La Violencia in the 1950's, persisted from 1964 until final peace agreement in 2016. Within the scope of the study, the failed negotiation experience during the Belisario Betancur period (1982-1986) and the successful peace process of the Juan Manuel Santos period (2012-2016) are examined from historical and comparative perspective. The analysis reveals that, beyond disarmament, the achievement of sustainable peace necessitates the participation of victims in the process, the expansion of social representation, the establishment of transitional justice, and effective reintegration mechanisms. The structural roadmap developed through the Colombia-FARC conflict aims to contribute to peace studies literature by providing a framework for the resolution of similar intrastate conflicts.

Keywords: Colombia, FARC, peace process, conflict resolution, intrastate conflict

GİRİŞ

Kolombiya’da 1964 yılında Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri (FARC) ile devlet güçleri arasında başlayan ve yarım asırdan fazla süren silahlı çatışma, modern tarihin en uzun ve en yıkıcı iç savaşlarından biri olmuştur. Bu süreçte 260,000’den fazla insan hayatını kaybetmiş, 60,000’den fazla insan kaybolmuş ve yaklaşık 7 milyon insan ise ülke içinde yerinden edilerek zorunlu göçe maruz kalmıştır (LeGrand vd, 2017, s. 251). Bu derin çatışmanın kökenleri, sömürge dönemine kadar uzanan tarihsel eşitsizliklere, verimli toprakların küçük bir azınlığın elinde toplanmasına ve kırsal kesimdeki derin yoksulluğa dayanmaktadır. Bu yapısal eşitsizlikler, 1948 yılında Liberal Parti’nin reformist lideri Jorge Eliécer Gaitán’ın öldürülmesiyle tetiklenen ve yüz binlerce insanın öldüğü *La Violencia* dönemiyle geri dönülemez bir şiddet sarmalına dönüşmüştür (Baysal & Sezek, 2022, s. 37).

La Violencia döneminin ardından şiddeti durdurmak amacıyla Muhafazakâr ve Liberal partiler arasında kurulan “Ulusal Cephe” (Frente Nacional) iktidarı, siyasi temsili yalnızca bu iki partiyle sınırlandırarak alternatif siyasi görüşleri sistemin dışına itmiştir (LeGrand, 2003, s. 173). Demokratik katılım yollarının tıkanması ve başarısız toprak reformları, yasal zeminde hak arayamayan grupların silahlanması, FARC’ın kurulmasına zemin hazırlamıştır (Florez & Lewis, s. 335-336). Başlangıçta Marksist-Leninist bir ideolojiyle ve topraksız köylülerin haklarını savunmak iddiasıyla ortaya çıkan FARC, 1980’lerden itibaren ülkedeki uyuşturucu ticaretine dâhil olmasıyla birlikte devasa bir ekonomik ve silahlı güce ulaşmıştır.

Çatışmaları sonlandırmak adına 1980’lerde Belisario Betancur döneminde başlatılan süreç başarısızlığa uğramıştır. 2012 yılında Devlet Başkanı Juan Manuel Santos’un girişimiyle Küba’nın başkenti Havana’da yeni bir barış müzakeresi süreci başlamıştır. Yürütülen bu kapsayıcı süreç, 2016 yılında nihai Barış Anlaşması’nın imzalanmasıyla sonuçlanmıştır. Geline nokta Kolombiya, yarım asırlık savaşı kâğıt üzerinde bitirilmiş olsa da çatışma sonrası barışın tesisi de müzakere sürecinin kendisi kadar önemlidir. Bu çalışma, Kolombiya-FARC çatışmasının kökenlerini, çözüm stratejilerini ve barış sürecini karşılaştırmalı bir perspektifle analiz etmeyi amaçlamaktadır. Betancur döneminden başlayarak Santos dönemine kadar Pastrana ve Samper hükümetleri dönemlerinde de barış görüşmeleri gerçekleştirilmiş olsa da bu çalışma, FARC ile yürütülen ilk kapsamlı ve kurumsal barış girişimini temsil etmesi bakımından Betancur dönemi ile çatışmayı sona erdiren nihai anlaşmaya varılması sebebiyle Santos dönemine odaklanmaktadır. Bu çerçevede çalışma, Kolombiya’daki barış süreçlerinin tarihsel dönüşümünü, bu iki dönem arasındaki süreklilikler ve farklılıklar üzerinden incelemeyi

amaçlamaktadır. Araştırmanın temel hedefi, 1982-1986 Belisario Betancur döneminin başarısız müzakere deneyimi ile 2012-2016 Juan Manuel Santos döneminin başarılı barış sürecini inceleyerek, sürdürülebilir bir barışın asgari koşullarını ortaya koymaktır.

Bu çalışma, Kolombiya devleti ile FARC arasında yürütülen barış süreçlerini karşılaştırmalı tarihsel analiz yöntemiyle incelemektedir. Çalışmanın temel amacı, Belisario Betancur (1982-1986) ve Juan Manuel Santos (2012-2016) dönemlerinde yürütülen müzakere süreçlerinin neden farklı sonuçlar ürettiğini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda çalışma, iki dönemin müzakere stratejilerine, tarafların siyasal tutumlarına, uluslararası aktörlerin rolüne ve çatışmanın yapısal nedenlerine yönelik reform girişimlerini karşılaştırmalı bir perspektifle değerlendirmektedir.

Araştırma, nitel araştırma yöntemine dayanmaktadır. Çalışmada barış anlaşmaları, resmi açıklamalar, müzakere metinleri ve ikincil akademik kaynaklar incelenerek tarihsel süreç analiz edilmiştir. Bu kapsamda süreçlerin gelişim dinamiklerini ve kritik kırılma noktalarını değerlendirebilmek amacıyla süreç odaklı bir analiz yaklaşımı benimsenmiştir. Çalışma, barış süreçlerinin başarısını yalnızca çatışmanın sona ermesi üzerinden değil; tarafların müzakere sürecine bağlılığı, siyasal katılım mekanizmaları ve çatışmanın kökenine yönelik reform kapasitesi üzerinden değerlendirmektedir.

Araştırmanın temel sorunsalı, belirli barış süreçleri başarısız olurken diğerleri nasıl sürdürülebilir bir barışa dönüşebilmektedir sorusu etrafında şekillenmektedir. Çalışma, Kolombiya deneyimindeki başarısız ve başarılı barış süreçlerini karşılaştırarak, barışın kalıcılığını sağlayan temel etkenleri çok boyutlu bir çerçevede ortaya koymayı ve bu yolla ilgili literatüre katkı sunmayı hedeflemektedir. Araştırmanın ulaştığı nokta; sürdürülebilir bir barışın yalnızca şiddetin sona ermesiyle değil; tarafların barışa olan motivasyonlarının ne ölçüde olduğu, silahsızlanmanın uluslararası denetimi, mağdurların sürece doğrudan katılımı ve çatışmanın kök nedenlerine yönelik yapısal reformların hayata geçirilmesiyle mümkün olduğudur. Bu bağlamda Kolombiya örneği, diğer devlet içi çatışmalar için bir örnek yol haritası içerme potansiyeline sahiptir.

ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜ VE BARIŞ SÜREÇLERİ DİNAMİKLERİ

Çatışma çözümü (conflict resolution), çatışmalarla başa çıkmak için çeşitli yaklaşım ve yöntemleri ifade etmek üzere kullanılan genel bir terimdir. Çatışmanın nedenlerini aşmak için çatışma çözümü uygulamaları kısa ve orta vadede davranışsal ve yapısal değişime yönelik

faaliyetleri içermektedir. Süreç, belirli bir sonucun içeriğinin ne olacağından ziyade taraflar arasındaki ilişkilere odaklanarak çatışmayı çözmeyi hedeflemektedir (Eslava, 2020, s. 4).

Çatışma yönetimi (conflict management), çatışma dönüşümü (conflict transition) gibi kavramlar sıklıkla çatışma çözümü kavramının yerine benzer anlamları ifade etmek için kullanılsa da bu kavramların her biri birbirinden farklı aşamaları ifade etmek için kullanılmaktadır. Örneğin çatışma dönüşümü, uzun vadeli, açık uçlu, çok yönlü ve dinamik bir süreçtir. Dahil olan aktörlerin kapsamını önemli ölçüde genişletmektedir (Wani vd., 2013, s. 40-43). Bu nedenle bazı çalışmalarda (Ryan, 2009, s. 310), dönüşüm kavramı netlik ve kesinlikten yoksun olması nedeniyle karmaşıklık yaratması bağlamında eleştirilmektedir.

Çatışma yönetimi ise dönüşüm kavramı gibi oldukça kapsamlı bir diğer kavramdır. Çatışmanın neden olduğu yıkımı en aza indirmek, çatışmayı sonlandırmak olarak tanımlanmaktadır (Köksoy, 2018, s. 207). Çatışma yönetiminin temel hedefi, mevcut çatışmalarda şiddetin artmasını engellemek olarak vurgulanmaktadır (Özerdem, 2013, s. 60). Burada önemli olan çatışmaya neden olan unsurlardan ziyade mevcut şiddetin sonlandırılmasıdır (Licklider, 2008, s. 377). Çatışma yönetimi ile çatışma çözümü kavramlarını birbirinden ayıran nokta budur. Başka bir ifadeyle, her ikisi de teorinin temel kavramları olmakta birlikte şiddetin durması için çatışma yönetimine ardından çatışmanın tamamen ortadan kaldırılması için gerekli toplumsal, yapısal ve siyasal tüm süreçlerin dahil edildiği çatışma çözümüne ihtiyaç vardır.

Barış inşası, birden fazla tanım içerse de genel görüş çatışma çözüldükten sonra ulaşılabilecek olan barışın kalıcı olmasını sağlamak üzere kurulmuş bir yaklaşımı ifade etmektedir (Çınar, 2018, s. 49). Barış inşasında amaç, barışı kalıcı hale getirmek için çatışmaya neden olan unsurları tamamen ortadan kaldırmaktır. Barış inşası, barışın tesis edildiği çatışma bölgesinde iyileştirilmiş bir toplumsal ve sosyal düzenin kurulmaya başlaması olarak vurgulanmaktadır. Bu aşama dönüşümün başladığı, çatışmanın yarattığı yıkımların onarılmaya çalışıldığı, bunun için ekonomik, sosyal, toplumsal ve siyasal dönüşümün gerekli görüldüğü sürece de işaret etmektedir (Akgül, 2015, s. 101).

Çatışma çözümü yaklaşımının öncüllerinden biri olarak başarılı sorun çözme sürecinin, orta ve uzun vadede insanların ihtiyaçlarını karşılamayı gerektirmesidir. Bu öncül, tüm tarafların eylemlerinin bir sistemin parçası olarak diğerlerini nasıl etkilediğini fark etme ihtiyacını vurgulamaktadır. Böylece etkili bir kazan-kazan sorun çözme yönteminin uygulanması tarafların yoğun çalışmasını ve esnekliğini gerektirmektedir. Çözüm genellikle

tarafların spesifik taleplerinden geri adım atarak her iki tarafında paylaştığı daha geniş perspektifli endişeleri göz önünde bulundurmaya içermelidir (Hauss, 2010, s. 44). Çatışma çözümü uygulamalarının hayata geçirilmesi için siyasi irade gerekmektedir. Böylece çatışmaya neden olan temel eşitsizlikler ve adaletsizlikler ele alınmaktadır.

Bunlarla birlikte tarafların barışa olan isteklerinin varlığı da büyük ölçüde barış süreçlerinin başarıya ulaşmasına katkı sağlayan önemli faktörlerden biridir. Şiddet içeren çatışma ortamında taraflar, insan ve maddi kayıplar ve çatışmayı sürdürmenin neden olduğu maliyetler nedeniyle barışa ikna olma durumuna gelebilirler. Ancak yıkımın maliyeti her çatışma da barışı sağlayan etken olmayabilir. William Zartman'ın katlanılmaz maliyetler olarak kavramsallaştırdığı bu kavramı Pruitt, Richard Haass, Stephan Stedman, Christopher R. Mitchell¹ gibi yazarlar olgunlaşma teorisi (ripeness theory) ile geliştirmektedir. Buna göre, barış için çatışmanın neden olduğu kötümser durumlara karşın barış ortamının getireceği iyimserlik ortamının tahayyülü de gerekmektedir. Böylece koşullar olgunlaştığında ve maliyetler arttığında taraflar bu durumdan bir çıkış yolunun bulunduğu algısına sahip olmaktadır. Böylece çatışmanın çözüme ulaşmak için uygun zamana gelmiş olduğu söylenebilmektedir. Bu durum çatışmanın nasıl çözüme kavuşturulacağından daha ziyade çözüm için uygun zamanın ne olduğunu vurgulamaktadır (Zartman, 1985; Zartman, 2000, s. 227-228; Zartman, 2001, s. 8-10; Pruitt, 1997; Kumek, 2022, s. 94-95).

Barış süreçleri, taraflar arasındaki ön görüşmeler, resmi barış müzakereleri, barış anlaşması, anlaşmanın taraflarca onaylanması ve halk oylaması yoluyla onay ve anlaşmanın hayata geçirilmesi şeklinde ilerlemektedir (Guelke, 2003, s. 58-59). Bu sürecin barışla sonuçlanabilmesi için çatışmanın kök nedenleri iyi anlaşılmış olmalı, taraflar barışın sağlanması için anlaşma motivasyonuna sahip olmalı, karşılıklı atılan adımlarla anlaşma yolunda ilerlenmeli, üçüncü tarafların katılımı ve kolaylaştırıcılar sürece destek olarak barış girişimlerini sağlam zemine oturtmalıdır.

Bu bakış açısıyla, özellikle müzakere öncesi ve sırasında tarafsız üçüncü tarafın rolü kritik öneme sahiptir. Barış süreçlerinin üçüncü tarafları, çatışan taraflar arasındaki gerilimleri azaltarak güven ortamı oluşturma da ve kazan-kazan mekanizmalarının işleminde, yanlışların kabul edilmesi ve affedilmesi gibi süreçleri kolaylaştırmaktadır (Hauss, 2010, s. 46).

¹ Bkz. Stephen John Stedman, *Peacemaking in civil war: International mediation in Zimbabwe, 1974- 1980*, Boulder, CO: L. Rienner Publishers, 1991; Richard N. Haass, *Conflicts Unending: The United States and Regional Disputes*, New Haven: Yale University Press, 1990; Christopher R. Mitchell, *Conflict resolution and civil war: Reflections on the Sudanese settlement of 1972*, Institute for Conflict Analysis and Resolution, George Mason University, 1989.

KOLOMBİYA-FARC ÇATIŞMASININ TARİHSEL KÖKENLERİ

Kolombiya-FARC çatışmasının tarihsel kökenlerini ele almak şiddetin ortaya çıkışının ve uzun süre devam etmesinin nedenlerini anlamak açısından bir çerçeve sunmaktadır. 1940'ların sonlarında başlayan *La Violencia* dönemi, Kolombiya tarihinde partiler arası rekabetin ötesine geçen bir kırılma yaratmış ve devlet otoritesini zayıflatarak köylü grupların Kolombiya hükümetine karşı silahlanmasının temelini atmıştır. Ülkenin verimli topraklarının büyük bir kısmına sahip olan elit kesimin varlığına ek olarak gelir dağılımındaki adaletsizliklerin ülkenin şiddet mirasıyla birleşmesi, FARC'ın yoksulların temsili amacıyla ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Ağkaya, 2021, s. 167). 1964'te FARC'ın ortaya çıkışının ardından Kolombiya'da devlet güçleri ile devlet içi silahlı gruplar arasındaki mücadelenin süreklilik kazanması coğrafi faktörler, kaynak yönetimi ve devlet kapasitesindeki bölgesel farklılıklarla ilişkilendirilmektedir (Florez & Lewis, s. 335-336).

La Violencia Dönemi (1948-1958): Çatışmanın Siyasal ve Sosyal Temelleri

Uzun yıllar İspanyol sömürgesi olan Kolombiya, 19. yüzyıl başlarında İspanya'ya karşı bağımsızlık mücadelesine girişmiştir. Simón Bolívar ve Francisco de Paula Santander gibi isimlerin önderliğinde başlayan Kolombiya Bağımsızlık Savaşı 1819'da sona ermiş ve ülke İspanya'dan ayrılarak bağımsızlığını kazanmıştır (Larosa & Mejía, 2014, s. 44). Ülkenin bağımsızlığını kazanmasının ardından Bolívar ve Santander arasında başlayan ideolojik görüş ayrılıkları Muhafazakâr-Liberal ayrışmasını tetiklemiştir (Dugas, 2015, s. 439). Bağımsızlık mücadelesi sırasında ortaya çıkan bu Muhafazakâr-Liberal kutuplaşması sonraki yıllarda iç savaşların yaşanmasına yol açmıştır. Özellikle 1948'de Liberal Parti'den devlet başkanı adayı olan reformist Jorge Eliécer Gaitán'ın öldürülmesi ülkede bir şiddet sarmalına sürüklemiştir. Bu dönem *La Violencia* olarak adlandırılmıştır (Baysal & Sezek, 2022, s. 37).

Kolombiya Muhafazakâr Partisi ile Kolombiya Liberal Partisi arasında 1948'den 1958'e kadar devam eden kırsal kesimden başlayarak ülkenin dört bir yanına yayılan *La Violencia* döneminde yaklaşık 200.000 insan hayatını kaybetmiştir (Segura & Mechoulam, 2017, s. 5). Bu dönem aynı zamanda köylü gruplarının değişik bölgelerde ortaya çıkarak kendilerini bu iki grubun saldırılarından koruma yolunu seçmesi sebebiyle Kolombiya hükümetlerine karşı silahlı mücadeleye girecek olan terör örgütlerinin temelini oluşturmuştur (Dinleyici, 2007, s. 516). Bu süreçte köylü savunma birlikleri ve diğer gruplar Komünist Parti'nin silahlı kanadını oluşturmuşlardır. Bu gruplar birçok cinayetin de faili olmuşlardır. Muhafazakâr tabanlı hükümet, ülke içindeki kargaşanın bu kadar üst seviyede yaşandığı

dönemde, orduya ülke genelinde kamu düzenini sağlama görevini vermiştir (Arslan, 2015, s. 272).

1953 yılında gerçekleşen askeri darbenin ardından başlayan süreçte, Liberal ve Muhafazakâr partiler arasındaki kutuplaşmayı sonlandırabilmek amacıyla Ulusal Cephe (Frente Nacional) olarak bilinen siyasi bir anlaşma sağlanmıştır. 1958 yılında yürürlüğe giren bu anlaşma, başkanlık makamının 15 yıl boyunca iki ana akım parti arasında dönüşümlü olarak devredilmesini ve siyasi temsilin eşit paylaşımını karara bağlamıştır. Ancak seçim sonuçlarının önceden belli olduğu bu statüko, demokratik katılımı sınırlandırmıştır. Nihayetinde bu durum devlet mekanizmasının bürokratik hantallık, kısıtlı demokrasi ve yolsuzluk sarmalına girmesine sebebiyet vermiştir (LeGrand, 2003, s. 173).

Kolombiya’da *La Violencia* döneminin kökenlerini ülkenin sömürgecilik geçmişine kadar uzanan siyasal ve sosyal sorunlarda aramak mümkündür. Nitekim 19. yüzyıldaki bağımsızlık sürecinden itibaren Muhafazakâr ve Liberal partiler arasında derinleşen ideolojik kutuplaşma ve güç mücadelesi, ülkenin siyasal kültürüne nüfuz etmiştir (Kline, 2012, s. 9). Bu tarihsel rekabetin en yıkıcı yansımalarından biri olan Bin Gün Savaşı (1899-1902), şiddeti meşru bir siyasal araç haline getirerek Kolombiya siyasetine kronik bir çatışma mirası bırakmıştır. Bu arka plan dahilinde Liberal Parti’nin halk tarafından büyük destek gören, sosyal adalet ve toprak reformu vaat eden popülist lideri Jorge Eliécer Gaitán’ın devlet başkanlığı seçimleri arifesinde öldürülmesi *La Violencia* sürecini başlatan önemli dönüm noktalarından biri olmuştur (Braun, 2003, s. 6-7; Kaya, 2022, s. 426).

Kolombiya’daki tarihsel şiddet mirası, adaletsiz toprak dağılımı ve oligarşik yapı ile iç içe geçmiştir. Sömürge sonrası dönemde toprak mülkiyeti ve ekonomik kaynaklar, dar bir seçkin zümrenin tekelinde yoğunlaşmıştır (Çalışır, 2019, s. 20). 1960’lı yılların başında tarım işçilerinin haklarını korumaya ve toprak reformunu hayata geçirmeye yönelik girişimler, mevcut statükoyu ve ayrıcalıkları koruma refleksi gösteren elit tabanın direnciyle karşılaşarak başarısızlığa uğramıştır (Cockroft, 1997, s. 413). Kırsaldaki mülkiyet eşitsizliği ve ekonomik mahrumiyet, toplumsal kutuplaşmayı derinleştirerek iktisadi temelli çatışmaların yapısal zeminini oluşturmuştur (Baysal & Sezek, 2022, s. 37). Bu bağlamda *La Violencia* dönemi, salt bir iktidar mücadelesi olmanın ötesinde; derin sınıf uçurumlarının, mülkiyet rejimindeki eşitsizliklerin ve devlet aygıtının alt sınıfların sosyo-ekonomik taleplerine yanıt vermemesinin bir sonucudur.

FARC'ın Ortaya Çıkışı: Köylü Direnişi ve İdeolojik Arka Plan

Kolombiya'da FARC'ın doğuşu, kökenleri 1940'lara dayanan derin bir sosyo-ekonomik marjinalleşme ve toprak adaletsizliğine dayanmaktadır. Etnik ve dini bir çatışma unsurunu barındırmayan bu süreç, temelinde kapitalist ekonominin yarattığı eşitsizliklere bir tepki olarak şekillenmiştir. 1960'lı yıllarda Kolombiya hükümetinin ithal ikameci modelden ihracata dayalı bir yapıya geçmesi, "iç kolonizasyon" adı verilen bir süreci tetiklemiş; bu durum özellikle Afro-Kolombiyalı ve yerli nüfusun kırsal bölgelerde zorla yerinden edilmesine yol açmıştır (Fernandez & Ocampo, 1975, s. 26-27). 1960 yılı verilerine göre, nüfusun sadece %1,7'sini oluşturan elit kesimin toprakların %55'ine sahip olması, buna karşın çiftçilerin %62'sinin tarım arazilerinin yalnızca %1'inde faaliyet gösterebilmesi, alt sınıfların köleleştirilmesine ve devlete karşı büyük bir güvensizlik duymasına zemin hazırlamıştır (Leech, 2011, s. 19)

Liberal ve Muhafazakâr partiler arasındaki çatışmaların ardından kurulan Ulusal Cephe hükümetinin, sol hareketler tarafından örgütlenen köylü topluluklarına askeri baskı uygulaması, sınıf odaklı silahlı ayaklanmanın fitilini ateşlemiştir. 1964 yılında Marquetalia kasabasında ABD destekli anti-komünist operasyon gerçekleştirilmiştir. Buradan kaçmayı başaran Manuel Marulanda Velez önderliğindeki 43 kişilik gerilla grubu, iki yıl sonra 1966'da FARC'ı resmen kurmuştur (Groves, 1974, s. 316)

FARC'ın ortaya çıkışı, temelde köylü direnişi ve ideolojik temeller olmak üzere iki ana ekseninde şekillenmiştir. FARC'ın birincil kuruluş argümanı, zengin toprak sahiplerine ve kapitalist devlet politikalarına karşı topraksız ve yoksul köylülerin (campesinos) haklarını savunmak üzerine kurgulanmıştır (Leech, 2011, s. 21). Tarım arazilerinin küçük bir seçkin grubun tekelinde olması ve 1960'ların başındaki reform girişimlerinin akamete uğratılması, kırsal alandaki hoşnutsuzluğu kitlesel bir ayaklanmaya dönüştürmüştür. Bu süreçte ABD destekli Kolombiya ordusunun komünistlerin kontrolündeki "bağımsız cumhuriyetler" olarak adlandırılan köylü yerleşimlerine (özellikle Marquetalia bölgesine) yönelik gerçekleştirdiği askerî operasyonlar, yerel direnişi kalıcı bir gerilla mücadelesine dönüştürmüştür. Manuel Marulanda Vélez (Tirofijo) liderliğindeki küçük bir köylü grubunun Marquetalia saldırısına karşı başlattığı bu silahlı savunma, zamanla FARC'ın kurumsal ve askerî çekirdeğini teşkil etmiştir (Karl, 2017, s. 182).

FARC'ın ideolojik temelleri, 1959 Küba Devrimi'nin Latin Amerika'daki sol hareketler üzerinde yarattığı büyük etkiyle şekillenmiştir. Kolombiya Komünist Partisi'nin (PCC) askerî

kanadı olarak kurumsallaşan örgüt, Marksist-Leninist ideolojiyi stratejik bir rehber olarak benimsemiştir. Örgütün 1966 yılındaki manifestosunda, “Yankee emperyalizmi” olarak kavramsallaştırılan ABD müdahaleciliğine ve yerel oligarşik sınıfların hegemonyasına karşı tavizsiz bir tutum sergilenmiştir. Kendisini işçi sınıfının, köylünün, küçük ölçekli üreticilerin ve entelektüel kesimin ortak temsilcisi olarak tanımlayan FARC, mülkiyet rejimini kökten değiştirmeyi amaçlayan kapsamlı bir tarım reformunu öncelikli hedefi olarak ilan etmiştir (OSPAAAL Executive Secretariat, 1966).

FARC’ın ideolojik hedefi, kırsal tabanlı bir halk savaşı vasıtasıyla oligarşik devlet yapısını tasfiye etmek, siyasi iktidarı ele geçirmek ve sosyal adalet ilkesine dayalı eşitlikçi bir sosyalist düzen inşa etmek üzerine kurgulanmıştır (Ateş, 2009, s. 14). Kırsaldaki yoksul köylülere bedelsiz toprak dağıtımı, kamu hizmetlerinin (sağlık, eğitim ve alt yapı) sağlanması gibi vaatler, FARC’ın devrimci söyleminin çekirdeğini oluşturmuştur (Castilla, 2008, s. 9). Ancak başlangıçta yerel bir köylü öz savunma birimi ve ideolojik bir hareket olarak konsolide olan FARC, 1980’li yıllardan itibaren askeri kapasitesini genişletmek ve operasyonel maliyetlerini finanse etmek amacıyla yapısal bir strateji değişikliğine gitmiştir. Bu süreçte, ideolojik zemininden uzaklaşarak; uyuşturucu ticareti, adam kaçırma ve haraç gibi kriminal faaliyetlere yönelmiş ve devasa bir ekonomik güce ulaşmıştır (Baysal, 2022, s. 114). Söz konusunu bu eğilim, örgütün halk nezdindeki toplumsal desteğini aşındırmış ve ideolojik itibarını zedelemiştir (Pulido, 2017, s. 12).

Çatışmanın Uzun Sürmesinin Nedenleri: Coğrafi Faktörler, Siyasal Sorunlar ve Kaynak Yönetimi

Kolombiya’daki silahlı çatışmanın yarım asırdan fazla sürmesi, coğrafi zorlukların, yapısal siyasi krizlerin ve çatışmayı finanse eden devasa yasa dışı ekonomilerin iç içe geçmesinden kaynaklanmaktadır. Özellikle ülkenin And Dağları, Amazon Ormanları, sık ormanlık alanlar ve geniş nehir ağları gibi coğrafi alanlara sahip olması devlet otoritesinin ülke genelinde kurulmasını engellemiş ve bu otorite boşlukları FARC’a kolaylık sağlamıştır. Ayrıca devletin altyapı, sağlık, ulaşım ve eğitim gibi temel hizmetleri kırsal ve izole bölgelere ulaştıramaması, bu bölgelerde merkezi devlet otoritesinden kopuk yerel otoritelerin ve güç boşluklarının oluşmasına neden olmuştur (LeGrand, 2003, s. 189).

Ülkenin sahip olduğu coğrafi faktörler, devletin askeri operasyonel kabiliyetini doğrudan sınırlayan yapısal engeller oluşturmuştur. Sık ormanlık araziler ve elverişsiz hava koşulları, ordunun teknolojik üstünlüğünü kısıtlayarak FARC’a operasyonel bir avantaj ve

koruma kalkanı sağlamıştır (Jaramillo, 2016, s. 54). Devletin fiziksel ve kurumsal olarak bulunmadığı bu alanlarda FARC; vergi toplama ve adaleti sağlama gibi devlet benzeri fonksiyonlar üstlenerek yerel halk üzerinde “de facto” bir otorite kurmuştur. Merkezin kırsalı dışlayan ve ihmal eden politikaları, örgütün siyasal argümanlarını güçlendirmiş; FARC, bu sosyo-ekonomik mahrumiyet üzerinden kendi meşruiyet zeminini inşa ederek mücadelesini sürdürmüştür. Bu bağlamda, çatışmanın uzun süreli niteliğini şekillendiren bu yapısal koşullar yalnızca coğrafi faktörlerin güvenlik üzerinde yarattığı zafiyetlerle ilgili değil, aynı zamanda devletin kırsal alanlardaki sınırlı ve eşitsiz varlığıyla da yakından ilişkilidir.

Coğrafi faktörlerin ve temsil eksikliğinin yanı sıra siyasal sorunlar da çatışmaların uzun yıllara yayılmasında önemli bir rol oynamıştır. Kökleri sömürge dönemine uzanan ve 19. yüzyılda giderek derinleşen siyasal sorunlar, zamanla bir güç mücadelesine evrilmiştir. Özellikle “Ulusal Cephe” (Frente Nacional) yönetimi ile belirginleşen dışlayıcı siyaset anlayışı, alternatif ideolojileri ve üçüncü partileri sistemin dışına iterek meşru demokratik kanalları büyük ölçüde kapatmış; bu durum muhalif grupların silahlı mücadeleyi tek çözüm yolu olarak görmesinin önünü açmıştır (Baysal & Sezek, 2022, s. 37). Verimli toprakların küçük bir elit kesimin elinde kalması ve hükümetlerin kapsamlı bir reformu hayata geçirememesi, topraksız köylüleri isyana teşvik etmiş ve bu durum çatışmanın uzun sürmesine neden olmuştur (Baysal, 2022, s. 115). Bu yapısal sorunlara ek olarak, devletin muhalif sosyal hareketlere karşı sergilediği orantısız sert tutum, şiddeti bir sarmal haline getirerek barış görüşmelerini defalarca sekteye uğratmıştır.

İdeolojik temelli bir köylü hareketi olarak doğan FARC, 1980’li yıllarla birlikte finansal kaynaklarını çeşitlendirerek, kendi kendini finanse eden bir yapıya bürünmüştür. Özellikle kokain üretimindeki artışla birlikte FARC ve diğer silahlı örgütler, koka üreticilerinden vergi alarak ve kaçakçılığa bizzat dahil olarak devasa bir finansal güce ulaşmıştır (Baysal, 2019, s. 89). Söz konusu bu finansal kaynaklar, FARC’ın operasyonel kabiliyetini önemli ölçüde yükseltmiş; örgütü yerel bir direniş odağı olmaktan çıkartıp, devletin askeri kapasitesine meydan okuyabilen on binlerce kişilik bir orduya dönüştürmüştür (Marks, 2002, s. 7).

Ülkenin ekonomik yapısı sivil nüfusu da uyuşturucu ve çatışma ekonomisinin bir parçası haline gelmeye zorlamıştır (Sezek vd, 2023, s. 304). Ülkenin sahip olduğu zengin altın, kömür, petrol ve yağ palmyesi gibi kaynaklar; küresel sermaye, devlet elitleri ve paramiliter gruplar için büyük bir rant alanı yaratmıştır (Çınar & Günlü, 2019, s. 294). Bu bağlamda uyuşturucu kartelleri, yozlaşmış bürokratik unsurlar, paramiliter gruplar ve ideolojiden

bağımsız isyancılar, barışın tesisi halinde sahip oldukları haraç, kaçak madencilik ve uyuşturucu gibi illegal ekonomik rantları kaybedecekleri endişesiyle barış süreçlerini sabote etmişlerdir. Söz konusu aktörlerin çatışmanın sürdürülmesindeki bu rasyonel çıkar ortaklığı, savaşın on yıllara yayılarak kronikleşmesine neden olan en temel dinamiklerden biri olmuştur (Oğuz & Sezek, 2021, s. 352-353).

BAŞARISIZ MÜZAKERE DENEYİMİ: BELİSARIO BETANCUR DÖNEMİ (1982-1986)

Kolombiya hükümeti ve FARC arasındaki çatışmayı sonlandırmaya yönelik ilk ciddi barış müzakereleri 1982 yılında Belisario Betancur hükümeti döneminde başlatılmıştır. Bu dönem, ülkede artan şiddetin ve azalan rejim meşruiyetinin bir sonucu olarak, kamu düzenini sağlamada askeri yöntemlerin yetersizliğinin kabul edildiği bir sürece işaret etmektedir. Betancur yönetimi, Ulusal Cephe döneminde siyasi temsil hakkı verilmeyen ve marjinalleştirilen grupları sisteme dahil etmeyi amaçlayan bir “demokratik açılım” politikasını benimsemiştir. Bu kapsamda isyancılar için af, silahlı muhalefetle müzakere ve tüm siyasi aktörler arasında diyalog mekanizmaları tesis edilmeye çalışılmıştır (Chernick, 1988, s. 53-54).

La Uribe Anlaşmaları: Ateşkes Çabaları

Taraflar arasındaki ateşkes arayışları, Barış Komisyonu ile FARC temsilcilerinin diplomatik zeminde buluşmasıyla kurumsal bir resmiyet kazanmıştır. Kolombiya barış tarihine “La Uribe Anlaşmaları” olarak geçen bu müzakere süreci, devlet ile gerilla unsurları arasında silahların susmasına yönelik ilk somut adımlardan biri olmuştur. Belisario Betancur ile başlatılan bu barış sürecinde yapılan toplantıların ardından FARC ilk önerilerini yazılı olarak komisyona sunmuştur. FARC’ın sunmuş olduğu ateşkes planında hükümet güçlerinin kışlarına çekilmesini, FARC üyelerinin ise silahsızlanarak tarımsal üretim birimlerine ve yerel öz savunma yapılarına dönüşmesi yer almıştır (Chernick, 1988, s. 72).

FARC’ın sunmuş olduğu bu öneriler başlangıçta hükümet tarafında parlamenterler ve iş dünyası tarafından kuşkuyla karşılanmış olsa da diyalog zemini korunmuştur. Müzakerelerin ilk turunda Barış Komisyonu, FARC’tan adam kaçırma ve gasp gibi eylemleri kınamasını talep ederken; FARC ise tarım reformu, siyasi kurumların modernizasyonu ve yerli gruplar için sosyal refah politikaları gibi yapısal taleplerde ısrar etmiştir. Bu karşılıklı talepler, tarafların barıştan ne anladığına dair temel farklılıkları da ortaya koymuştur (Posso, 2004, s. 46).

1984 yılına gelindiğinde hükümet ve FARC tarafları arasında tarihi bir ateşkes anlaşması imzalanmıştır. Ancak bu anlaşma FARC’ın radikal kurumsal dönüşüm taleplerinden ziyade, hükümetin belirli konulardaki niyetine dair verdiği güvencelerden oluşmuştur. Bu

güvenceler, ulusal siyasi kurumların modernizasyonunun teşvik edilmesi, tarım reformu politikasının desteklenmesi, köylü ve yerli topluluk örgütlerinin güçlendirilmesi gibi konular etrafında şekillenmiştir. Hükümet; yerel yöneticilerin doğrudan seçimle belirlenmesi, topraksız köylülere ücretsiz toprak verilmesi ve ulusal kurumların demokratikleşmesi gibi konularda teşvik edici bir tutum sergileyeceğini taahhüt etmiştir (Chernick, 1988, s. 72).

Bu ateşkes ve uzlaşma çabalarının en önemli siyasi çıktısı, FARC'ın Kolombiya Komünist Partisi ile anlaşarak meşru demokratik siyasete adım atmak amacıyla Unión Patriótica (UP- Vatansever Birlik) adlı siyasi partiyi kurması olmuştur. FARC, seçimlere katılmayı iktidarı ele geçirme stratejisinin bir parçası ve kitlelerle bağ kurma yolu olarak görmüştür. Ancak bu süreçte dikkat çeken en kritik nokta, FARC'ın silahlarını bırakmayı reddetmesidir. Örgüt sözcüleri, silahları devrimci politikaların ve barış anlaşmasının uygulanmasının yegâne garantisi olarak tanımlamıştır (Nasi, 2009, s. 53).

Siyasi arenaya umut verici bir giriş yapan UP, katıldığı ilk seçimlerde yeni kurulan bir sol parti için önemli bir başarı da elde etmiştir (Gomez-Suarez, 2009, s. 152-153). Bu başarılar partinin ilk girdiği ulusal seçimlerde Kolombiya Parlamentosu'nda doğrudan temsiliyet hakkı kazanmasıyla somutlaşmıştır. Seçim sonuçlarına göre parti büyük bir ivme yakalamış; 6 senatör, 23 milletvekili ve yüzlerce yerel meclis üyeliği kazanarak siyasete oldukça başarılı bir giriş yapmıştır (Çalışır, 2019, s. 73).

Başarısızlık Nedenleri: Güven Sorunu, Siyasal Suikastlar ve Kurumsal Eksiklik

Betancur dönemi FARC ile yürütülen müzakerelerin başarısızlıkla sonuçlanmasının en önemli ve sarsıcı nedeni, barış sürecinde devam eden siyasal suikastlar olmuştur. FARC'ın yasal siyasi kanadı olarak kurulan UP üyeleri, ordunun sağ kesimleri ve uyuşturucu kaçakçılarının dahil olduğu paramiliter gruplar tarafından yoğun bir şiddet sarmalına alınmıştır (Nasi, 2009, s. 50). Bu süreçte UP üyesi birçok parti temsilcisi ve liderleri suikasta maruz kalmış ve farklı kaynaklara göre tahmini 4000-6000 arası UP üyesi ve destekçisi öldürülmüştür (Phelan, 2019, s. 7; Colombia Reports, 2014). “Kolombiya Birleşik Öz-Savunma Güçleri (AUC)” gibi sol karşıtı paramiliter grupların Kolombiyalı politikacıları kaçırmaları, FARC liderlerine yönelik suikastları ve şiddet eylemleri, taraflar arasındaki güven zeminini tamamen yok ederek barış umutlarını suikastların gölgesinde bırakmıştır (Thomson, 2020, s. 500).

Sürecin bir diğer önemli çıkmazı, müzakerelerin yürütülüş biçimindeki kurumsal ve yöntemsel eksikliklerdir. Görüşmelerin Barış Komisyonu temsilcileri ile FARC liderleri arasında yüz yüze gerçekleştirilmek yerine yazışmalar ve yazılı beyanlar aracılığıyla

yürütülmesi, iletişimi ciddi şekilde kısıtlamış ve süreci yavaşlatmıştır. Nitekim FARC'ın önerileri müzakerelerin yönünü belirleyen taslak niteliğinde görülmüş ve Barış Komisyonu tarafından FARC'ın önerisinin parlamenterler, liderler ve iş insanları tarafından iyi niyetli karşılanmadığı FARC temsilcilerine iletilmiştir (Chernik, 1988, s. 72). Bu durum, tarafların birbirlerinin niyetlerini doğru analiz etmesini engellemiş ve karşılıklı şüphelerin artmasına neden olan yapısal bir temsiliyet sorunu doğurmuştur.

Barış müzakerelerini başarısız kılan diğer bir önemli konu, silahsızlanma meselesinin çözüm dışı bırakılmış olmasıdır. Bu süreçte müzakere kapsamında silahsızlandırma gerekmeyen geniş bir af yasası çıkarılmıştır (Beittel, 2014, s. 14). Ancak müzakere süreci boyunca FARC'ın silahlı mücadeleyi tamamen terk etmesine ilişkin güven verici bir mekanizmanın oluşturulamaması ve silahlı kapasitesini koruması görüşmelerin kırılmasını artırmıştır. Süreç içerisinde UP sözcüleri silah bırakmayacaklarını ifade etmiş ve silahlı devrimci politikalarının uygulanmasının bir güvencesi olarak gördüklerini belirtmişlerdir (Nasi, 2009, s. 53). Bu durum, taraflar arasında güveni azaltıcı ve çatışmanın yeniden başlamasına uygun bir ortam yaratmıştır. Dolayısıyla Betancur dönemindeki temel sorun, devletin güvenlik kapasitesini sürdürmesi değil, FARC'ın silahlı mücadeleyi sonlandırmaya yönelik doğrulanabilir ve açık bir taahhütte bulunmaması ve süreci destekleyecek kurumsal mekanizmaların yeterince geliştirilememesidir.

Barış müzakereleri sürecine dahil edilen aktörlerin sınırlılığı, toplumsal ve kurumsal desteğin zayıf kalması sürecin başarılı olarak ilerlemesine engel olan faktörlerden bazılarıdır. Müzakerelerin başlangıcında Barış Komisyonu, kilise, sendikalar ve iş dünyası gibi farklı kesimlerin temsil edilmesi planlanmıştır. Fakat uygulama sadece birkaç aktif üye ile sınırlı kalmış; siyasi liderler ve iş insanları hükümetin politikalarını açıkça reddetmiştir. Bu nedenle müzakereler çoğunlukla Barış Komisyonu'nu temsilen Rojas Puyo ile FARC'ı temsilen Jacobo Arenas arasında yazışmalar aracılığıyla ilerlemiştir (Chernik, 1988, s. 70-81). Bu dışlayıcı yapı, barış sürecinin toplumun geneli tarafından sahiplenilmesini engellemiş ve süreci kırılmalı bir zemine oturtmuştur.

Son olarak, devletin temel güvenlik aygıtı olan ordunun sürecin dışında kalması ve müzakerelere yönelik olumsuz tutum sergilemesi, başarısızlığın askeri boyutunu oluşturmuştur. Ordu kuvvetleri, kendilerinin FARC ile eşit derecede temsil edildiği bir ateşkes masasında yer almayı reddetmiş ve süreç boyunca barış müzakerelerini engelleyici bir rol üstlenmiştir (Chernik, 1988, s. 73). Ayrıca, bu dönemde uluslararası toplumun ve garantör ülkelerin süreçte

yer almaması, taraflar arasındaki uyuşmazlıklarda dengeleyici bir mekanizmanın eksikliğini hissettirmiştir.

Başarısızlık Sonuçları: Toplumsal, Siyasal ve Güvenlik Boyutu

Belisario Betancur döneminde yürütülen barış müzakerelerinin başarıya ulaşamaması, Kolombiya’da barış umutlarının yerini derin bir hayal kırıklığına uğratmış ve şiddetin tırmanmasına neden olmuştur. Bu başarısızlık, toplumsal, siyasal ve güvenlik olmak üzere üç ana boyutta derin krizler yaratmıştır. Bu başarısızlığın güvenlik boyutu, ateşkesin bozulmasıyla birlikte çatışmaların çok daha şiddetli bir şekilde başlamasıyla ortaya çıkmıştır. Seçimlerden sonra binlerce FARC üyesinin öldürülmesi, FARC gerillalarının kırsal bölgelere çekilmelerine ve aynı hatayı tekrarlamamak için barış ihtimalinden uzaklaşmalarına neden olmuştur. Bu durum FARC’ın silahlı mücadeleye daha şiddetli bir şekilde dönmesiyle sonuçlanmıştır (Gott, 2009, s. 368-369).

Siyasal boyutta en ağır darbe, demokratik katılımın sembolü olan UP partisinin tasfiyesi ile yaşanmıştır. 1986 yılındaki seçimlerde büyük başarı yakalayan UP, üyelerine yönelik sistematik suikastlar sonucunda siyasi gücünü kaybetmekle kalmamış, aynı zamanda 2002 yılında yasal statüsünü de yitirmiştir. Barış sürecinden ve UP’nin seçimlerdeki başarısından rahatsız olan paramiliter güçler ve uyuşturucu baronları, devletin bazı kesimlerinin de göz yumması veya cezasız bırakılmasıyla UP üyelerine karşı katliamlar başlatmışlardır (Rochlin, 2011, s. 721). Bu durum, muhalif grupların yasal siyaset yoluyla değişim yaratma inancını zayıflatmış ve ülkedeki demokratikleşme çabalarını geriye götürmüştür.

Ülkede demokratikleşme çabalarının sekteye uğraması, süreçte yaşanan güvenlik sorunları, katliamlar ve sürecin geniş tabanlı bir destek bulamamasının toplumda derin bir kutuplaşmaya ve travmaya da neden olduğu söylenebilir. Devletin iradesinden uzak gerçekleşen katliamlar, Kolombiya’da müzakere edilmiş bir barış için son derece olumsuz ve travmatik bir emsal oluşturmuştur. Yaşanan bu durum barışın sadece bir anlaşma imzalamak değil, aynı zamanda toplumsal kabul gerektiren bir süreç olduğu gerçeğini ortaya koymuştur.

Güvenlik dengeleri açısından sürecin bir diğer sonucu, paramiliter grupların ve uyuşturucu kaçakçılarının siyasi alandaki etkisinin giderek artması olmuştur. Barış müzakerelerinin Kongre’nin önemli kesimlerinden, ordudan ve ülkenin güçlü ekonomik elitlerinden süreç için ihtiyaç duyulan desteği alamaması (Segura & Mechoulam, 2017, s. 5) barış sürecini sabote eden grupların daha rahat hareket etmesini sağlamış ve bu durum ülkenin güvenlik mimarisinde kalıcı bir sorun haline gelmiştir. Bu sorunlar, ilerleyen yıllarda ortaya

çıkacak olan ABD'nin yardımlarıyla hayata geçirilen “Kolombiya Planı” gibi daha sert ve askeri odaklı güvenlik politikalarının uygulanmasına zemin hazırlamıştır (Hylton, 2010, s. 100; Rochlin, 2011, s. 726).

Betancur dönemindeki yürütülen bu başarısız barış süreci, sürdürülebilir bir barış için silahsızlandırma, kurumsal güvence ve toplumsal destek gibi kavramların hayati önemini kanıtlayan tarihsel bir dönüm noktası olmuştur. Silahların teslim edilmediği ve suçluların cezalandırılmasına yönelik geçiş dönemi adaleti mekanizmalarının kurulmadığı bir ortamda barışın kalıcı olamayacağı bu süreçte net bir şekilde görülmüştür. Bu başarısızlık, yıllar sonra Juan Manuel Santos döneminde izlenecek olan çok daha kapsamlı ve katı kurallara sahip barış mimarisinin temelini oluşturmuştur.

BARIŞ SÜRECİNE GİDEN YOL: JUAN MANUEL SANTOS DÖNEMİ (2012-2016).

Juan Manuel Santos döneminde başlatılan barış süreci, Kolombiya’da uzun yıllara yayılan çatışmanın çözümüne yönelik en kapsamlı ve kurumsallaşmış girişimlerden birini temsil etmektedir. 2012 yılında başlatılan müzakereler, önceki girişimlerden farklı olarak daha net bir müzakere çerçevesine, tarafların önceliklerini açık biçimde tanımlayan bir gündeme ve uluslararası kolaylaştırıcılara dayanmıştır. Bu süreçte taraflar, çatışmanın devamlılığına neden olan temel meseleleri müzakere başlıklarına dönüştürerek çözüm odaklı bir yaklaşım benimsemiştir. Süreç sonunda 2016 yılında taraflar arasında barış anlaşması imzalanmıştır.

Havana Müzakereleri: Aktörler ve Müzakere Süreci

Havana Müzakereleri, 2011 yılında Juan Manuel Santos hükümeti ile FARC lideri Timoleón Jiménez arasında başlayan gizli istikşafi görüşmelerin ardından 2012 yılında resmi bir nitelik kazanmıştır (Burç, 2021, s. 77-76). Söz konusu süreç, geçmişteki başarısız girişimlerden elde edilen dersler ışığında titizlikle tasarlanan bir “Çerçeve Anlaşma” üzerine inşa edilmiştir. Bu anlaşma; kapsamlı kırsal reform, siyasi katılım mekanizmaları, yasa dışı uyuşturucu sorunu, mağdurların hakları ve çatışmanın nihai olarak sonlandırılması gibi temel başlıkları içeren somut bir yol haritası sunmuştur. Sunulan kapsamlı yol haritasıyla müzakerelerin belirsizliğe sürüklenmesi engellenerek sürecin teknik ve siyasi sürdürülebilirliği garanti altına almıştır (Phelan, 2019, s. 1).

Havana Müzakerelerinin başarısı için oluşturulan aktör yapısı, tarafların en üst düzeyde temsiliyetini garanti altına alacak şekilde kurgulanmıştır. Kolombiya Hükümeti’ni temsilen masaya oturan heyete, Humberto de la Calle başkanlık ederken; FARC heyetinin liderliğini Iván Márquez üstlenmiştir. FARC heyetinde farklı bölgelerden sorumlu saha komutanlarının

yer alması, barışın örgütsel bütünlük içinde sahiplenilmesini hedeflerken; hükümet tarafında muvazzaf ve emekli askerlerin sürece dâhil edilmesi, güvenlik bürokrasisinin çekincelerini gidermeye yönelik stratejik bir hamle olmuştur (Baysal, 2022, s. 121-123). Bu çok katmanlı temsil yapısı, barışın sadece siyasi bir metin değil, aynı zamanda askerî bir uzlaş zeminini olarak inşa edilmesine imkân tanımıştır.

Müzakere sürecinin kapsayıcı doğasını pekiştirmek amacıyla, önceki girişimlerin aksine; kadın örgütleri, LGBTİ+ toplulukları ve çatışma mağdurları doğrudan paydaş olarak sürece dahil edilmiştir (Daşlı vd., 2018, s. 24-25). Özellikle BM ve Katolik Kilisesi koordinesiyle seçilen 60 kişilik mağdur delegasyonunun müzakere masasında doğrudan yer alması, küresel barış anlaşmaları tarihinde önemli bir yer edinmiştir. Havana'daki görüşmelere iştirak eden bu temsilcilerin seçiminde, coğrafi çeşitlilik ve toplumsal cinsiyet eşitliği temel kriterler olarak belirlenmiştir. Nitekim delegasyonun yarısından fazlasının kadınlardan oluşması ve ülkenin en ücra kırsal bölgelerinden gelen mağdurlara söz hakkı tanınması, barışın toplumsal tabana yayılması stratejisinin somut bir tezahürüdür (Brett, 2018, s. 18; Baysal, 2022, s. 128).

Havana müzakerelerinin başarısındaki en belirgin dış faktörlerden biri, uluslararası aktörlerin sürece katılımıdır. Küba ve Norveç “garantör devlet” sıfatıyla müzakerelere ev sahipliği yapıp teknik alt yapı sunarken; Şili ve Venezuela “kolaylaştırıcı” ülkeler statüsünde diplomatik destek sunmuşlardır (Fabra-Zamora vd., 2021, s. 7). Üçüncü tarafların sürece dahil olmasının hayati önemi, Kasım 2014'te yaşanan rehine kriziyle somutlaşmıştır. FARC'ın bir tuğgeneral dahil üç kişiyi rehin alması neticesinde müzakerelerin askıya alınması, süreci ciddi bir kopuşun eşiğine getirmiştir. Ancak garantör ülkeler Norveç ve Küba'nın yürüttüğü mekik diplomasisi sayesinde esirlerin serbest bırakılması sağlanmış; bu müdahale sadece krizin aşılmasını değil, taraflar arasındaki güven ilişkisinin yeniden tesis edilerek müzakere masasına dönülmesini mümkün kılmıştır (Beittel, 2014, s. 25; Montoya, 2017, s. 25).

Havana Müzakereleri, geçmişteki başarısız girişimlerden elde edilen dersler ışığında, yapılandırılmış ve somut bir çerçeve dahilinde yürütülmüştür. Görüşmelerin odağını korumak ve gündem sapmalarını engellemek amacıyla; kapsamlı tarım reformu, siyasi katılım, çatışmanın sonlandırılması, yasa dışı uyuşturucu sorunu, mağdur hakları ile uygulama ve denetim mekanizmalarından oluşan altı temel madde belirlenmiştir (Oğuz & Sezek, 2021, s. 337). Müzakere süreci, konuların birbirine eklemlendiği “her şey üzerinde uzlaşmadan hiçbir şey üzerinde uzlaşmış sayılmaz” ilkesi yürütülerek bütüncül bir çözüm hedeflenmiştir

(Nylander vd., 2018, s. 1). Ayrıca Santos hükümeti, seleflerinden farklı olarak müzakere süresince resmi bir ateşkes ilan etmeyip, askeri baskıyı kullanmaya devam etmiştir (Herbolzheimer, 2016, s. 1-2).

2012’de başlayan müzakere süreci, öngörülen takvimin gerisinde kalarak ciddi bir zaman yönetimi sorunuyla karşılaşmıştır. Santos’un 2013 sonu için hedeflediği nihai aşama, ancak siyasi katılım başlığının müzakere edilebildiği bir evreye tekabül etmiştir. Bu gecikmelere rağmen, Santos’un 2014 seçimlerini yeniden kazanması, barış sürecine yönelik toplumsal desteğin bir teyidi olarak yorumlanmıştır (Beittel, 2014, s. 22). Ağustos 2016’da tamamlanan müzakereler, 26 Eylül’de Cartagena’da imzalanmıştır. Fakat 2 Ekim’deki referandumda cezasızlık endişesi ve Alvaro Uribe liderliğindeki muhalefetin etkisiyle %50,2 gibi sembolik bir farkla anlaşma reddedilmiştir. Muhalefetin itirazları doğrultusunda revize edilen nihai anlaşma, 24 Kasım 2016’da Bogota’da imzalanmış ve yeni bir referanduma gidilmeksizin kongrenin onayıyla resmen yürürlüğe girmiştir (Castilla, 2018, s. 4).

Barış Anlaşması: Anlaşmanın Temel Maddeleri ve Uygulanması

FARC ve Kolombiya hükümeti arasında 2012 yılında başlayan müzakereler, 2016 yılında tarafların 52 yıllık çatışmayı resmen sonlandıran nihai bir metin üzerinde uzlaşmasıyla sonuçlanmıştır. Havana’da 4 yıl süren zorlu müzakerelerin sonucunda oluşturulan bu anlaşma, yalnızca silahların susmasını değil, aynı zamanda çatışmayı doğuran köklü sosyal, ekonomik ve siyasi eşitsizlikleri gidermeyi hedeflemiştir. Anlaşmanın temelini oluşturan altı ana başlık; kapsamlı kırsal reform, siyasi katılım, yasadışı uyuşturucu sorununun çözümü, mağdurların hakları, çatışmanın sona erdirilmesi ve uygulama mekanizmaları olarak belirlenmiştir (Oğuz & Sezek, 2021, s. 337).

Kapsamlı tarım reformu ile çatışmaların tarihsel kökenlerini oluşturan toprak dağılımındaki adaletsizliğin çözümüne odaklanılmıştır. Bu reform ile topraksız köylülere kamu arazilerinin verilmesi, kırsal bölgelerdeki alt yapı, sağlık ve eğitim imkânlarının geliştirilmesi ve devletin kırsaldaki varlığının artırılması amaçlanmıştır (Baysal, 2022, s. 118-119). Anlaşmanın en dikkat çekici maddelerinden biri, FARC’ın silahsız bir siyasi partiye dönüşmesini sağlayan siyasi katılım hakkıdır. Bu kapsamda, yeni kurulan FARC partisine 2018-2026 yılları arasında yapılan seçimlerde aldıkları oy oranına bakılmaksızın hem Temsilciler Meclisi’nde hem de Senato’da beşer sandalye garanti edilmiştir. Bu temsil garantisi, örgütün silahlı mücadeleyi bırakarak taleplerini yasal siyasi arenada dile getirmesini

teşvik eden temel bir motivasyon kaynağı olmuştur (García-Sánchez & Carlin, 2020, s. 240-242).

Uygulama sürecinin güvenliği ve sürdürülebilirliği için "çatışmanın sonu" başlığı altında ikili ateşkes ve silahsızlandırma süreçleri titizlikle planlanmıştır (Ríos, 2018, s. 22). 2017 yılında Birleşmiş Milletler gözetiminde oluşturulan askeri alanlarda FARC eski savaşçıları silahlarını bırakarak terhis edilmiş ve ardından örgüt "Ortak Alternatif Devrimci Güç" (Fuerza Alternativa Revolucionaria del Comun-FARC) adıyla siyasi partisini resmen kurmuştur (Zoulová & Čáslavová, 2022, s. 505). Betancur dönemindeki başarısızlığın aksine, bu süreçte silahların etkin bir şekilde toplanması, çatışmanın tekrardan ortaya çıkmasını engelleyen en önemli unsur olmuştur.

Anlaşmanın toplumsal uzlaşısı ayağını ise mağdurların haklarını gözetken kapsamlı bir geçiş dönemi adaleti sistemi oluşturmuştur. Bu sistem kapsamında kurulan Hakikat Komisyonu ve suçluların cezalandırılmasına yönelik özel mekanizmalar, mağdurların hakikat, adalet ve tazminat haklarını güvence altına almayı amaçlamıştır (Gutierrez, 2016, s. 5). Çatışmalardan etkilenen yaklaşık 8 milyon mağdurun hakları barış sürecinin merkezine koyulmuştur (Baysal, 2022, s. 112). Bunların yanı sıra 1980'lerden beri çatışmanın dinamiğini besleyen uyuşturucu üretimi ve kaçakçılık ağlarının organize suç yapılarıyla olan etkileşimini sonlandırmak, barış müzakerelerinin en kritik başlıklarından birini oluşturmuştur. Bu kapsamda, yasa dışı uyuşturucu ticaretiyle mücadelede geleneksel baskıcı yöntemlerin ötesine geçen; koka üretiminin ikame ürünlerle değiştirilmesine ve suç ekonomisinin tasfiyesine yönelik çok boyutlu bir eylem planı üzerinde uzlaşmıştır (Sezek, 2020, s. 70-72).

Uygulama aşamasında karşılaşılan yapısal zorluklara rağmen Kolombiya hükümeti, barış anlaşmasının operasyonel etkinliğini korumak amacıyla kapsamlı izleme ve doğrulama mekanizmalarını devreye almıştır. Referandumdan çıkan "hayır" sonucunun yarattığı meşruiyet krizine karşın, tarafların sergilediği stratejik kararlılık sayesinde revize edilen metin, Kongre onayıyla hukuki bir statü kazanmıştır. Nihai anlaşmanın tamamen uygulanması için 15 yıllık bir projeksiyon belirlenmiş ve bu süreç zamana yayılmış bir devlet politikası olarak kurgulanmıştır (Oğuz & Sezek, 2021, s. 341-342). Uygulama safhasının en somut ve niteliksel başarısı; FARC'ın silahsızlanma sürecini tamamlayarak yasal bir siyasi aktöre dönüşmesi ve çatışma dinamiklerinden sivil siyasete başarılı entegrasyonudur (International Crisis Group, 2021, s. 3-4).

Nihai Barış Süreci: Çözümün Anahtarı

Juan Manuel Santos döneminde gerçekleşen barış müzakerelerinin en önemli başarısı, çatışmanın sadece askeri değil, aynı zamanda toplumsal ve siyasal kökenlerine odaklanan bütüncül bir yaklaşıma dayanmasıdır. Geçmişte Belisario Betancur dönemindeki başarısız denemelerden çıkartılan dersler sonucunda oluşturulan stratejik yol haritası başarının anahtarı olmuştur. Betancur döneminde eksikliği hissedilen kurumsal güvenceler ve uluslararası destek; Havana sürecinde başta Küba ve Norveç'in garantörlüğü, Şili ve Venezuela'nın ise diplomatik desteğiyle teminat altına alınmıştır.

Barış sürecinin fiziksel zeminini hazırlayan silahsızlanmanın pazarlık konusu olmaktan çıkartılıp nihai bir ön şart olarak uygulanması olmuştur. Çatışmayı ve ölümleri sürdüren silahların etkin bir şekilde devre dışı bırakılması devlet ile örgüt arasındaki çatışmaların tekrarlanma ihtimalini minimize eden en kritik faktör olarak öne çıkmıştır. Betancur döneminde FARC'ın silahları "garanti" olarak elde tutmasına karşı bu süreçte BM'nin gözetiminde FARC silahlarını bırakmıştır.

Anlaşmanın temel ilkesi sürecin odak noktasını başarılı bir şekilde yansıtmıştır. Bu süreçte "her şey üzerinde anlaşılmadan hiçbir şey üzerinde anlaşılabilir sayılmaz" ilkesi titizlikle uygulanmıştır. Böylece tüm konular ve anlaşmalar müzakereler sona erene kadar tekrar müzakere edilebilir ve gözden geçirilebilir. Bu ilke doğrultusunda ortaya çıkan yaklaşım, tarafların sadece önem verdikleri maddeleri seçip diğerlerini ihmal etmesini engellemiştir. Bu durum; kırsal reformdan siyasal temsile, uyuşturucu ile mücadeleden çatışmanın nihai çözümüne ve mağdur haklarının korunmasına kadar uzanan geniş bir çerçevede, barışın tesisi için kaçınılmaz temel noktalar olarak tanımlamıştır. Böylece barış, sadece kâğıt üzerinde bir ateşkes olmaktan çıkıp, ülkenin kronikleşmiş yapısal sorunlarına yönelik kapsamlı bir devlet politikasına dönüşmüştür (Amaral, 2019; Alvarez vd., 2020, s. 3; ILA, 2022, s. 2).

Barış müzakerelerinin sadece FARC ve Kolombiya hükümeti ile sınırlı kalmayıp mağdurların ve toplumun bütün kesimlerinin sürece doğrudan dahil edilmesi, barışın toplumsal meşruiyet kazanmasına katkı sağlamıştır. Kadın örgütlerinden LGBTQİ+ topluluklarına kadar geniş bir yelpazenin barış süreci müzakerelerinde masada temsil edilmesi, anlaşmanın sadece FARC üyeleri ve Kolombiya hükümeti arasında bir uzlaş değil, toplumsal bir sözleşme niteliği kazanmasını sağlamıştır. Özellikle oluşturulan geçiş dönemi adalet mekanizmalarıyla mağdurların haklarının korunması, toplumsal travmaların iyileştirilmesi adına önemli bir adım olmuştur.

Son olarak başarının en önemli anahtarlarından biri, uluslararası toplumun garantör ve kolaylaştırıcı rollerle sürece eklemlenmesi olmuştur. Bu durum taraflar arasında zaman zaman oluşmuş olan güven sorununu aşmak için bir denetim mekanizması oluşturmuştur. Özellikle Norveç ve Küba gibi ülkelerin sağlamış olduğu garantörlük, iç siyasetteki krizlere karşı barış masasının dağılmamasında önemli rol oynamıştır. Sonuç olarak Kolombiya örneği; silahsızlanma, toplumsal katılım ve uluslararası desteğin bir araya geldiği bir modelin, yarım asırlık bir çatışmayı bitirmedeki dönüştürücü gücünü kanıtlamıştır.

BAŞARININ YAPI TAŞLARI VE KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ

Betancur dönemindeki başarısız girişimlerden ve sonraki hükümetlerce denenmiş barış çabalarından çıkarılan dersler üzerine inşa edilen Juan Manuel Santos barış süreci, benimsenen müzakere stratejileri, uluslararası diplomatik destek ve süreci çerçeveleyen anlaşma yapısıyla önceki denemelerden ayrılmıştır. Bu unsurlar, çatışmanın ortaya çıkışına zemin hazırlayan yapısal sorunlara doğrudan temas ederek 2016 yılında barış anlaşmasının imzalanmasını mümkün kılan bir çerçeve oluşturmuştur. Bu nedenle Betancur ve Santos dönemlerinin karşılaştırmalı analizi, barış süreçlerinin çatışmaları sonlandırma kapasitesini belirleyen dinamikleri ortaya koymak açısından önemli bir analitik zemin sunmaktadır. Bu bağlamda siyasi katılım mekanizmaları, kapsamlı kırsal reform, mağdurların hakları, yasa dışı uyuşturucu sorunu ve çatışmanın sonlandırılmasına yönelik düzenlemeler, Santos döneminde barış sürecinin çok boyutlu yapısını şekillendiren temel unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Belisario Betancur ve Juan Manuel Santos Dönemlerinin Karşılaştırılması

Belisario Betancur (1982-1986) ve Juan Manuel Santos (2012-2016) dönemleri, Kolombiya-FARC çatışmasını sona erdirmeye yönelik iki ana kırılma noktasını temsil etmekle birlikte, benimsedikleri müzakere stratejileri, sağladıkları katılımcılık, devlet içi ve uluslararası destek düzeyleri ile elde ettikleri nihai sonuçlar bakımından aralarında derin yapısal farklar bulunmaktadır. Betancur hükümeti tarafından 1984 yılında hayata geçirilen *La Uribe Anlaşması*, çatışmanın askeri yöntemlerle çözülemeyeceğinin tescil edildiği ve "demokratik açılım" çerçevesinde ilk müzakere zemininin oluşturulduğu öncü bir girişimdir (Chernick, 1988, s. 53-54). Buna karşın Santos dönemi, geçmişteki başarısız denemelerden çıkarılan derslerin profesyonel bir çerçeve anlaşmaya ve uluslararası garantörlük sistemine dönüştürüldüğü nihai bir çözüm sürecini ifade etmektedir.

İki süreç arasındaki en belirgin operasyonel fark, izlenen ateşkes stratejilerinde kendini göstermiştir. Betancur döneminde FARC ile karşılıklı bir ateşkes kararı alınmış, fakat örgüt

silahsızlanmaya gitmemiştir. Bu durum örgütün kontrol alanını genişletmesine ve meşruiyetini silahlı bir güç olarak korumasına zemin hazırlamıştır. Santos döneminde ise hükümet, önceki deneyimlere dayanarak müzakereler süresince resmi bir ateşkes ilan etmeyi reddetmiş, örgütün silahsızlanmasını ön şart olarak görmüş ve askeri baskıyı masada bir koz olarak kullanmıştır. Bu stratejik fark, silahlı çatışmaların önlenmesindeki önemli unsurlardan biri olmuştur.

Af mekanizmaları ve silahsızlandırma, barışın yapı taşlarını oluşturma konusunda iki dönemi birbirinden ayıran kritik teknik detaylardan birisi olmuştur. Betancur hükümeti, silahsızlanma şartı aramayan geniş kapsamlı bir af yasası çıkararak silahların teslim edilmediği bir formül üzerinde uzlaşmıştır. Bu durum mağdurlar çerçevesinde ve muhalefette ciddi tepkilere neden olmuştur. Santos döneminde ise "çatışmanın sonu" başlığı altında silahların BM gözetiminde tamamen terhis edilmesi şart koşulmuş ve ancak bu aşamadan sonra örgütün siyasi bir partiye dönüşmesine izin verilmiştir. Böylece çatışma araçları ortadan kaldırılmıştır.

Barış müzakereleri güvenlik garantileri ve siyasi katılım kapsamında incelendiğinde, Betancur dönemindeki UP trajedisi ile Santos dönemindeki FARC partisi garantileri arasında önemli farklılıklar dikkat çekmektedir. 1980'lerde UP üyelerine yönelik uygulanan ve 4000'den fazla can kaybına yol açan sistematik suikastlar, kurumsal koruma mekanizmalarının etkisizliğini ortaya koymuştur. Santos döneminde ise paramiliter grupların etkisinin önceki yıllara göre etkisinin daha zayıf olduğu görülmektedir. Ayrıca oy durumuna bakılmaksızın siyasi katılımın sağlanması için FARC'a parlamento sandalyelerinin doğrudan garanti edilmesi, siyasi katılımın daha güvenli bir şekilde gerçekleşmesine zemin hazırlamıştır.

Uluslararası aktörlerin sürece aktif katılımı, Santos dönemindeki Havana görüşmelerinin kurumsal mimarisini; Betancur dönemindeki *La Uribe* anlaşmasına kıyasla çok daha kapsayıcı ve denetleyici bir yapıya kavuşturmuştur. 1982-1986 yılları arasında müzakereler uluslararası destekten yoksun ve sadece tarafların yazışmalarıyla sınırlı kalırken; Santos döneminde Küba, Norveç, Şili ve Venezuela gibi ülkeler garantör ve kolaylaştırıcı roller üstlenmiştir. Ayrıca Havana görüşmelerine kadın örgütlerinin, LGBTQİ+ gruplarının ve mağdur delegasyonlarının dahil edilmesi, barışın sadece iki taraf arasında bir uzlaşısı değil, toplumsal bir sözleşme niteliği kazanmasını sağlayarak başarıya ulaşmasında etkili olmuştur.

Sürdürülebilir Barışın Temel Unsurları: Toplumsal Temsil ve Mağdur Katılımı

Sürdürülebilir barış, yalnızca silahlı çatışmaların sona erdiği "negatif barış" durumunu değil, toplumdaki yapısal şiddetin, adaletsizliklerin ve eşitsizliklerin ortadan kaldırıldığı

“pozitif barış” ortamının tesis edilmesiyle sağlanmaktadır (Galtung, 2003, s. 9). Bu pozitif barış ortamı da bir bakıma toplumun geniş kesimlerinin sürece dahil edilmesi ve toplumsal meşruiyetin sağlanmasıyla gerçekleşmektedir. Geniş halk desteği olmayan anlaşmalar uygulamada ciddi zorluklarla karşılaşır (Tellez, 2019, s. 827). Kolombiya deneyimi, barışın kalıcı olması için müzakerelere çatışmadan doğrudan etkilenen mağdurların ve toplumun farklı kesimlerinden temsilcilerin katılımının hayati önem taşıdığını göstermiştir.

Betancur hükümeti döneminde yürütülen barış müzakereleri, gereken kapsayıcılık ilkesinden yoksun olması nedeniyle sürdürülebilir bir başarı elde edememiştir. Başlangıçta geleneksel partiler, kilise ve işçi sendikaları gibi geniş bir yelpazeyi içermesi planlanan Barış Komisyonu, uygulamada sadece birkaç aktif üyenin katılımıyla sınırlı kalmıştır. Çatışmanın asıl taraflarının doğrudan masada kendilerine yer bulamaması ve toplumsal çeşitliliğin sağlanamaması, barışın toplumun geneli tarafından sahiplenilmesini engellemiş ve sürecin başarısızlığına zemin hazırlamıştır. Santos dönemi barış süreci, toplumsal temsil ve katılımcılık bakımından dünya bir örnek teşkil etmektedir.

Çatışmanın en büyük bedelini ödeyen mağdurların temsil edilmesi, geçmişle yüzleşmek ve barışın toplumsal vicdanda kabul görmesini sağlamak için hayati önem bir önem taşımaktadır. Mağdurların katılımının en büyük getirisi, tarafların sivil halka verdikleri zararları kabul ederek resmen özür dilemek zorunda kalması olmuştur (Baysal, 2022, s. 128). Çatışma mağdurlarını temsil eden delegasyonlar, müzakere masasına oturarak hakikat, adalet ve tazminat taleplerini bizzat dile getirmesi, mağdurların etnik köken ve cinsiyet çeşitliliği gözetilerek sürece dahil edilmesi, geçiş dönemi adaleti sisteminin daha sağlam temellere oturmasını sağlamıştır. Sürecin içerisinde özellikle cinsiyet odaklı sivil toplum örgütlerinin gayret ve baskılarıyla dünyada örneği görülmemeyen cinsiyet alt komisyonu kurulmuştur (Céspedes-Báez & Ruiz, 2018, s. 85).

Sonuç olarak sürdürülebilir barışın anahtarı salt siyasi elitlerin ve savaşan komutanların imzaladığı kâğıtlarla değil; toplumun travmalarını azaltacak ve dışlanmış grupların sesini duyuracak bir temsil mekanizması kurmakla gerçekleşmektedir. Çatışmanın temel nedenlerini ortadan kaldırmayı amaçlayan reformların; mağdurlar, kadınlar, azınlıklar ve yerel sivil toplumun bizzat şekillendirdiği kapsayıcı bir sistemle gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Kolombiya örneği; mağduriyetlerin giderilmesi, örgüt üyelerinin yeniden entegrasyonu ve toplumun her kesiminin barışı sahiplenmesi için katılımcı süreçlerin vazgeçilmez olduğunu göstermektedir.

Geçiş dönemi: Adaletin İnşası, Silahsızlanma ve Entegrasyon Süreçlerinin Etkinliği

Kolombiya'daki barış inşası sürecinin en kritik evresini oluşturan geçiş dönemi; adaletin inşası, silahsızlanma ve entegrasyon süreçlerinin iç içe geçtiği karmaşık bir yapıya sahiptir. Geçmişle yüzleşmeyi, mağduriyetleri gidermeyi ve cezasızlıkla mücadele etmeyi hedefleyen geçiş dönemi adaleti, barış sürecinin merkezine oturtulmuştur. Bu kapsamda kurbanların adalet ve hakikat taleplerini karşılamak amacıyla Hakikat, Bir arada Yaşama ve Tekrarlamama Komisyonu, Kayıp Kişileri Arama Özel Birimi ve en önemlisi “Barış için Özel Yargı Yetkisi” oluşturulmuştur (Gutierrez, 2016, s. 5). Fakat adaletin inşası mekanizmalarının, insanlığa karşı işlenmiş suçları itiraf eden faillere 2 ile 8 yıl arasında değişen alternatif hapis cezaları öngörmesi, muhafazakâr kesim (özellikle eski Başkan Uribe ve halefi Duque) tarafından FARC üyelerine yönelik bir cezasızlık ve taviz olarak görülmüştür. Hatta İvan Duque hükümeti, bazı maddelerini veto ederek süreci yavaşlatmaya çalışmıştır (Pinzón, 2020, s. 5-6). Bu durum adaletin inşası sürecinin siyasi krizlerin gölgesinde şekillenmesine yol açmıştır.

Geçiş döneminin en başarılı ve en hızlı işleyen aşaması, FARC'ın silah bırakması olmuştur. Anlaşmanın ardından FARC üyelerinin sivil hayata dönüşünü desteklemekten sorumlu olan Yeniden Entegrasyon ve Normalleşme Ajansı bu süreçte önemli roller üstlenmiştir. 1 Aralık 2016'dan itibaren, yaklaşık 7.000 FARC üyesi, yedi farklı toplanma bölgesinde bir araya gelerek silahlarını BM Doğrulama Misyonuna teslim etmişlerdir. 27 Haziran 2017 itibarıyla, BM misyonu toplam 7.132 adet kişisel ateşli silahın toplandığını belgelemiştir. Yeniden Entegrasyon ve Normalizasyon Ajansı, aralarında mahkumlar ve sivil FARC milislerinin de bulunduğu ve görevlerinden ayrılmayı kabul eden 13.998 eski FARC üyesini akredite etmiştir (International Crisis Group, 2021, s. 5). Silahsızlanma aşamasında, gerillaların toplanma alanlarına intikali ve bu bölgelerin dış güvenliği gibi kritik lojistik süreçlere Kolombiya ordusunun bizzat dahil edilmesi, bu teknik geçişin sorunsuz atlatılmasında kilit rol oynamıştır (Baysal, 2022, s. 112-113).

Adalet inşası ve silahsızlanma konusundaki başarının aksine, sivil hayata dönüş ve entegrasyon süreçlerinde birtakım sorunlar yaşanmıştır. Silah bıraktıktan sonra sivil hayata dönen eski FARC mensuplarının karşılaştığı en yaşamsal sorun, fiziksel güvenliklerinin garanti altına alınamamasıdır. Nitekim geçiş süreci döneminde 300'e yakın eski FARC üyesi suikastlar neticesinde öldürülmüştür. Güvenlik zafiyetinin yanı sıra ekonomik istihdam modellerinin yetersizliği de entegrasyonun önündeki temel engellerden biri olmuştur (Baysal & Sezek, 2022, s. 42). Buna karşın, örgütün militarist yapısını terk ederek yasal bir siyasi partiye evrilmesi,

sürecin önemli stratejik kazanımlarındandır. Özellikle 2018 yılındaki seçimlerde, oy oranından bağımsız olarak Kongre ve Senato’da temsilin garanti edilmesi, FARC’ın siyasal parti olarak evrimleşmesi için kurumsal bir güvence işlevi görmüştür.

Tüm bu tarihsel ve siyasal süreç bir bütün olarak değerlendirildiğinde; Kolombiya’daki geçiş dönemi, adaletin inşası, silahsızlanma ve entegrasyon süreçlerinin birbirini karşılıklı olarak beslediği çok boyutlu bir barış sürecini ifade etmektedir. İnşa edilen bu kapsamlı süreç, yalnızca şiddetin durmasını değil; mağdur haklarının korunmasını ve eski FARC üyelerinin topluma entegrasyonu yoluyla barışın toplumsallaşmasını sağlamıştır. Devlet otoritesinin kırsal alanlarda yeniden tesisi ve kurumsal meşruiyetin güçlendirilmesi, sürecin en önemli kazanımları arasındadır. Kolombiya’da ortaya konulan bu barış modeli benzer çatışmaların barışçıl çözümü için ilham verici ve metodolojik bir referans noktası olma rolüne sahiptir.

FARC-Kolombiya barış süreci, sadece başarıya ulaşmış bir çatışma çözümü örneği değil; aynı zamanda günümüzde devam eden silahlı çatışmalar açısından da uygulanabilir bir takım yol haritaları içermektedir. Özellikle Myanmar’daki iç savaş, Sudan krizi, Yemen, Suriye ve Sahel bölgesindeki çatışmalar dikkate alındığında, uzun süreli devlet içi çatışmaların yalnızca askeri yöntemlerle çözülmediği görülmektedir. FARC-Kolombiya barış süreci deneyimi, bu tür çatışmalarda sürdürülebilir barışın sağlanması için güvenlik politikalarına ek olarak siyasal temsil mekanizmalarına, toplumsal katılıma, çatışmanın yapısal nedenlerine ve geçiş dönemi adaletine yönelik reformların birlikte ele alınması gerektiğini göstermektedir. Ayrıca uluslararası doğrulama mekanizmalarının varlığı ve tarafların müzakere sürecine yönelik siyasal bağlılığı da barış süreçlerinin başarısı için önemli unsurlar olarak değerlendirilmelidir.

Kolombiya-FARC çatışmasının çözüme kavuşturulması, Kolombiya’nın uluslararası alandaki algısını değiştirmesi bakımından önemli sonuçlar doğurmuştur. Uzun yıllar uyuşturucu kartelleri, güvenlik sorunları ve iç savaş ile anılan Kolombiya devleti, barış anlaşması ile birlikte barış süreçleri ve çatışma çözümü alanlarında diplomatik görünürlük kazanmıştır. Özellikle barış sürecinin uluslararası aktörler tarafından desteklenmesi, Kolombiya’nın uluslararası imajına ve demokratik meşruiyetine katkı sağlamıştır. Bu durumun ABD ile ilişkiler açısından da bazı yansımaları olmuştur. Soğuk Savaş sonrası güvenlik, silahlı gruplarla ve uyuşturucu kaçakçılığı ile mücadele ekseninde şekillenen ABD-Kolombiya ilişkileri, barış anlaşmasıyla birlikte yeniden yapılanma, kırsal kalkınma ve kurumsal reformlar gibi alanları da içeren geniş bir çerçevede değerlendirilmeye başlanmıştır.

SONUÇ

Kolombiya'da yarım asırdan fazla süren, yüz binlerce insanın hayatına mal olan ve milyonlarca kişiyi yerinden eden silahlı çatışma, 2016 yılında Kolombiya Hükümeti ile FARC arasında imzalanan barış anlaşmasıyla tarihi bir dönüm noktasına ulaşmıştır. Bu çalışma, Kolombiya Hükümeti ile FARC arasında çatışmayı başarısız ve başarılı iki barış sürecini karşılaştırmalı bir perspektifle inceleyerek, sürdürülebilir barışın hangi koşullar altında mümkün hale geldiğini analiz etmiştir. Bulgular, bu çatışmaların yapısal, siyasi ve toplumsal dinamiklerinin olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda çatışmanın sona erdirilmesi sadece askeri yöntemlerle değil yapısal sorunların da çözümüyle gerçekleşmektedir.

Karşılaştırmalı analiz sonucunda Betancur dönemindeki başarısız müzakere girişimi ile Santos dönemindeki başarılı barış süreci arasındaki farkların; müzakere mimarisi, silahsızlanma mekanizmaları ile toplumsal ve uluslararası destek konularında farklılaştığı görülmektedir. Betancur döneminde müzakere mimarisi, kapsayıcılıktan uzak, güvenlik garantilerinden yoksun, silahsızlanmanın sağlanamadığı ve uluslararası desteğin zayıf olduğu bir süreci yansıtmaktadır. Bu durum taraflar arasındaki güven sorununu derinleştirerek sürecin çökmesine yol açmıştır. Fakat Santos döneminde müzakereler, açık bir çerçeve anlaşması etrafında uluslararası garantörlük mekanizmalarının olduğu, silahsızlanmanın sağlandığı ve çok katmanlı temsil yapısı üzerine inşa edilmiştir. Bu durum barış müzakere sürecinin sürdürülebilirliğini sağlayan temel faktörler olmuştur.

Müzakere süreçlerinde silahsızlanmanın pazarlık konusu olmamasının önemi Santos döneminde kendisini göstermiştir. Nitekim Betancur döneminde silahların korunması, müzakere sürecini kırılgan hale getirirken; Santos döneminde Birleşmiş Milletler gözetiminde gerçekleştirilen kapsamlı silahsızlanma, çatışmanın yeniden alevlenmesini engelleyen bir mekanizma işlevi görmüştür. Bu durum çatışmaların çözümünde üçüncü taraf denetiminin ve zorunlu silahsızlandırmanın belirleyici rolünü göstermektedir.

Çalışmanın diğer bir önemli bulgusu, barış süreçlerinin sürdürülebilirliğinin kısıtlı bir şekilde elitler arası bir müzakereye değil; kapsayıcı bir toplumsal meşruiyete dayandığıdır. Betancur dönemindeki sınırlı ve elit odaklı katılım, sürecin toplumsal tabanda karşılık bulmasını engellemiştir. Buna karşılık, Santos döneminde mağdurların, kadın örgütlerinin ve marjinalleşmiş toplulukların müzakere sürecine doğrudan dahil edilmesi, barışın toplumsal bir sözleşme niteliği kazanmasını sağlamıştır. Bu durum barış süreçlerinde kapsayıcılığın gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Kolombiya’da yürütölen barış müzakereleri diğör çatışmaların çözümü içinde örnek olma potansiyeline sahiptir. Bu süreç çatışmaların çözümü ve barışın sağlanabilmesi için birkaç önemli koşulun gerekliliğini göstermiştir. Bu koşullar; denetlenebilir silahsızlanma mekanizmaları, toplumsal desteğı ve kapsayıcılığı olan müzakere süreçleri, güçlü uluslararası destek ve çatışmanın kaynağını oluşturan yapısal sorunlara yönelik reformlar şeklindedir. Sonuç olarak çalışma tek örnek üzerinden Kolombiya hükümeti ve FARC mücadelesine odaklandığı için birtakım sınırlılıklar içermektedir. Gelecekteki çalışmaların Kolombiya örneğini diğör çatışma örnekleriyle karşılaştırması ve entegrasyon sürecini uzun vadeli incelemesi, literatüre önemli katkılar sağlayacaktır.

EXTENDED SUMMARY

This study aims to analyze the origins, conflict resolution strategies, and the peace process of the conflict between the Colombian State Forces and Revolutionary Armed Forces of Colombia-People’s Army (FARC), which constitutes one of the longest-running internal conflicts in Latin America. The conflict rooted in civil war period known as *La Violencia* in the 1950’s, persisted from 1964 until final peace agreement in 2016. Within the scope of the study, the failed negotiation experience during the Belisario Betancur period (1982-1986) and the successful peace process of the Juan Manuel Santos period (2012-2016) are examined from historical and comparative perspective. The main problematic of the research is centered on the question of how certain peace processes fail while others transform into a sustainable peace. In this regard, the negotiation strategies of the two periods, the political stances of the parties, the role of international actors, and the reform initiatives aimed at the structural causes of the conflict were evaluated through a comparative historical analysis method.

Within the theoretical framework, the distinctions between the concepts of “conflict management,” which focuses on terminating the existing violence, and “conflict resolution” which incorporates all social, structural, and political processes to entirely eliminate the conflict, were demonstrated. In this study, which is based on the qualitative research method, peace agreements, official statements, negotiation texts, and secondary academic sources were examined through a process-oriented analysis approach. According to the comparative analysis findings, limited communication was maintained between the parties during the process of the *La Uribe Agreements* signed in the Belisario Betancur period (1982-1986), and the negotiations proceeded mostly through correspondence rather than being conducted face-to-

face. During this period, a comprehensive amnesty law that did not require disarmament was enacted, and FARC's preservation of its armed capacity increased the fragility of the negotiations. The assassination of between 4,000 and 6,000 members and supporters of the Unión Patriótica (UP) party, which was established by FARC to step into legitimate politics, through systematic targeted killings by paramilitary groups completely destroyed the ground of trust between the parties.

In contrast, the Havana Negotiations conducted during the Juan Manuel Santos period (2012-2016) were built upon a meticulously designed “Framework Agreement”. In this process, a holistic solution was aimed at by strictly applying the principle that “nothing is agreed until everything is agreed”. The Santos government did not declare an official ceasefire during the negotiations and maintained military pressure, applying disarmament as a precondition to ensure that FARC completely surrendered its weapons under United Nations supervision. The most prominent external factors in the success of the process were the active participation of Cuba and Norway as “guarantor states” and Chile and Venezuela as “facilitators” and their functioning as an oversight mechanism during periods of crisis. In terms of inclusivity, contrary to the elite-oriented participation of the past, women’s organizations, LGBTI+ communities, and a 60-member conflict victim delegation were included in the process as direct stakeholders; thereby, the agreement acquired the character of a social contract.

The six main headings forming the basis of the agreement consist of comprehensive *rural reform*, *political participation*, *resolution of the illicit drug problem*, *victims' rights*, *ending the conflict*, and *implementation mechanisms*. Through the agrarian reform, the focus was placed on resolving the injustice in land distribution, and by ensuring FARC’s transformation into an unarmed political party, a specific number of seats in the parliament was guaranteed regardless of their vote share. Under the scope of transitional justice, the rights of victims were secured through mechanisms such as the Truth Commission and the Special Jurisdiction for Peace.

In conclusion, the Colombian case demonstrates the transformative power of a model that combines verifiable disarmament mechanisms, socially legitimate and inclusive negotiation processes, strong international support, and reforms addressing the structural causes of the conflict in ending a half-century-long dispute. This successful process has created the potential to positively alter Colombia's international image. The FARC-Colombia experience offers an integrated roadmap for the resolution of contemporary conflicts in Myanmar, Sudan,

Yemen, and the Sahel region. Since this study focuses exclusively on Colombia through a single case analysis, it entails certain limitations; therefore, future research comparing the Colombian case with other conflict scenarios and examining the reintegration process over the long term will make significant contributions to the literature.

KAYNAKÇA

- Ağkaya, O. (2021). Kolombiya: İki yüzyıla yayılan çatışma ve çözüm süreci. İçinde G. Tanrıverdi Şeyşane (Ed.), *Silahlı çatışmaların çözümü mümkün mü? Dünyadan örneklerle barış süreçleri* (ss. 163–192). Siyasal Kitabevi.
- Akgül, N. S. (2015). Barış Çalışmaları: Başlangıçtan Günümüze Değişimi. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 3(1), 85-106. <https://doi.org/10.16954/bacad.08312>
- Amaral, J. (2019). A Public Peace Process? Disclosing Cooperation in Peace Negotiations in Colombia and Northern Ireland. DSF, <https://bundesstiftung-friedensforschung.de/blog/a-public-peace-process-disclosing-cooperation-in-peace-negotiations-in-colombia-and-northern-ireland/>, (13.05.2026).
- Arslan, M. (2015). *Küreselleşme Bağlamında Organize Suçta Yaşanan Değişim ve Ülke İstikrarına Etkisi* (Doktora tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi). YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Ateş, B. S. (2021). The Reconstruction of Symbolic Space at Colombian-FARC Peace Process. *Estudios de la Paz y el Conflicto, Revista Latinoamericana*, 2(3), 69-84. <https://doi.org/10.5377/rlpc.v2i3.10338>
- Ateş, C. (2009). *Kolombiya Dağlarının İsyancı Önderi: Manuel Marulanda Velez*. Ütopya Yayınevi.
- Baysal, B. (2019). *Securitization and Desecuritization of FARC in Colombia: A Dual Perspective Analysis*, Lexington Books.
- Baysal, B. (2022). Kolombiya-FARC Barış Görüşmelerinde Katılımcılığın Rolü: Kadınlar, Kurbanlar ve Ordu. *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 18(41), 109-35. <https://doi.org/10.17752/guvenlikstrjtj.1056791>.
- Baysal, B., ve Sezek, E. N. (2022). Kolombiya- FARC Barış Sürecinin Uygulanması: Sorunlar ve Riskler. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 5(1), 35-48. <https://izlik.org/JA69US74FW>
- Beittel, J. S. (2014). *Peace Talks in Colombia*. Congressional Research Service. https://www.everycrsreport.com/files/20140403_R42982_966a8af4e1b86effee73950f1c40ef2819a7b12d.pdf
- Braun, H. (2003). *The assassination of Gaitán: Public life and urban violence in Colombia*. Univ of Wisconsin Press.
- Brett, R. (2018). The Role Of The Victims Delegations İn The Santos-FARC Peace Talks, V. Drulliole ve R. Brett (Ed.), *The Politics of Victimhood in Post-Conflict Societies: Comparative and Analytical Perspectives* (267-299), Palgrave Macmillan.
- Castilla, C. (2018). *Building Enduring Peace in Colombia: How the EU Can Help*. Istituto Affari Internazionali (IAI). <http://www.jstor.org/stable/resrep19670>
- Céspedes-Báez, L. M. ve Ruiz, J. F. (2018). Peace without women does not go! Women's struggle for inclusion in Colombia's peace process with the FARC. *Colombia Internacional*, (94), 83-109. <https://doi.org/10.7440/colombiaint94.2018.04>

- Chernick, M. W. (1988). Negotiated Settlement to Armed Conflict: Lessons from the Colombian Peace Process. *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, 30(4), 53-88. <https://doi.org/10.2307/166057>
- Cockroft, J. D. (1997). *Latin America: History, Politics, and U.S. Policy*. Nelson-Hall Publishers.
- Colombia Reports. (2014). *Patriotic Union*. <https://colombiareports.com/patriotic-union/>.
- Çalışır, H. (2019). *Kolombiya-FARC Barış Süreci: Bir Çatışma Analizi* (Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi). YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Çınar, S. ve Günlü, R. (2019). Kolombiya’da Barış Anlaşması ve Askerileşme. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 289-301. <https://doi.org/10.31454/usb.634649>
- Çınar, Y. (2018). Liberal Barış Modellerinde “Barış” ve Çatışmanın Dönüştürülmesi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (66), 44-55. <https://izlik.org/JA37EY33TG>
- Daşlı, G., Alıcı, N., ve Figueras, J. P. (2018). *Barış ve Toplumsal Cinsiyet: Kolombiya Barış Süreci*. Demos Yayınları, Ankara.
- Dinleyici, E. Ç. (2007). Kolombiya: Uyuşturucu ve iç savaş arasında. K. Inat, B. Duran ve M. Ataman (Ed.), *Dünya Çatışma Bölgeleri* (515-521). Nobel.
- Dugas, J. C. (2015). Colombia. H. E. Vanden ve G. Prevost (Ed.) *Politics of Latin America: The Power Game* (433-459). Oxford University Press.
- Echavarría Alvarez, J., Ditta, E., Esguerra-Rezk, J., & McQuestion, P. (2022). Colombian peace agreement 2016. In *The Palgrave Encyclopedia of Peace and Conflict Studies* (pp. 171-180). Springer International Publishing.
- Eslava, L. R. L. (2020). Three Colombian Peace Processes: A Brief Analysis from the Perspective of Three PACS Theories. *Papel Político*, 25.
- Fabra-Zamora, J.L., Molina-Ochoa, A., & Doubleday, N.C. (Eds.). (2021). *The Colombian Peace Agreement: A Multidisciplinary Assessment* (1st ed.). London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003079743>
- Fernández, R. A., & Ocampo, J. F. (1975). The Andean Pact and state capitalism in Colombia. *Latin American Perspectives*, 2(3), 19-35. <https://doi.org/10.1177/0094582X7500200303>
- Flórez, D., & Lewis, O. (2024). Revolutionary Armed Forces of Colombia: People's Army (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia–Ejército del Pueblo, FARC-EP). S. N. Romaniuk, A. Roul, A. P. Fabe, ve J. Besenyő (Ed.), *Handbook of Terrorist and Insurgent Groups: A Global Survey of Threats, Tactics, and Characteristics*, (335-344). CRC Press. <https://doi.org/10.4324/9780429426063>
- Galtung, J. (2003), *Peace by Peaceful Means: Peace and Conflict, Development and Civilization*. Sage Publications.
- García-Sánchez, M., & Carlin, R. E. (2020). The FARC in the Public Eye: Negotiation, Integration, and Political Participation. *Journal of Politics in Latin America*, 12(3), 239-251. <https://doi.org/10.1177/1866802X20970805>
- Gomez-Suarez, A. (2009). US-Colombian Relations in the 1980s: Political Violence and the Onset of the UP Genocide. M. Esparza, D. Feierstein, ve H.R. Huttenbach (Ed.), *State Violence and Genocide in Latin America: The Cold War Years*, (152-166). Routledge, Oxon, United Kingdom. <https://hdl.handle.net/10779/uos.23379590>
- Gott, R. (2009). *Latin Amerika’da Gerilla Hareketleri II (Kolombiya/Peru/Bolivya)*. İlkeriş Yayınları.

- Groves, R. T. (1974). The Colombian National Front and Administrative Reform. *Administration & Society*, 6(3), 316-336. <https://lccn.loc.gov/bi75108319>
- Guelke, A. (2003). Negotiations and peace processes. In *Contemporary peacemaking: Conflict, violence and peace processes* (pp. 53-64). Palgrave Macmillan UK.
- Gutierrez, D. (2016). The Coming of Los Buendía: Colombia's Peace Process and the Difficulty that Lies Ahead. *Harvard International Review*, 37(3), 4-6. <http://www.jstor.org/stable/26445827>
- Hauss, C. (2010). *International Conflict Resolution 2nd Ed.* A&C Black.
- Herbolzheimer, K. (2016). *Innovations in The Colombian Peace Process.* (Report). Norwegian Centre for Conflict Resolution. <https://reliefweb.int/report/colombia/innovations-colombian-peace-process>
- Hylton, F. (2010). Plan Colombia: The Measure of Success. *The Brown Journal of World Affairs*, 17(1), 99-115. <http://www.jstor.org/stable/24590760>
- ILA, (2022). The Colombian Peace Agreement- The Opportunity to Build Peace, A Publication of The Office of the High Commissioner for Peace, <https://share.google/ZNbj2NdbtWwoc7DdS>, (13.05.2026).
- International Crisis Group. (2021). The FARC's Farewell to Arms. In *A Fight by Other Means: Keeping the Peace with Colombia's FARC* (4-14). International Crisis Group. <http://www.jstor.org/stable/resrep38311.5>
- Jaramillo, M. J. (2016). The Revolutionary Armed Forces of Colombia (FARC) and the Development of Narco-Submarines. *Journal of Strategic Security*, 9(1), 49-69. <http://www.jstor.org/stable/26465413>
- Karl, R. A. (2017). *Forgotten Peace Reform, Violence, and the Making of Contemporary Colombia.* University of California Press.
- Kaya, E. (2022). *Terörle Mücadelede Müzakere Yöntemi: ETA-FARC-LTTE-PKK*, (Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi), YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Kline, H. F. (2012). *Historical Dictionary of Colombia.* The Scarecrow Press Inc.
- Köksoy, F. (2018). Çatışma Yönetimi mi Yoksa Çatışma Çözümü mü?: Barış Müzakere Sürecine Teorik Olarak Yaklaşmak. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 7(2), 203-236. <https://doi.org/10.28956/gbd.482050>
- Kumek, İ. (2022). Çatışma Ortamından Barış İnşasına: Filipinler-Moro Örneği. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 10(1), 90-127. <https://izlik.org/JA65EG46MB>
- Larosa, M. J. ve Mejía, G. R. (2014). *Historia Concisa de Colombia (1810-2013).* Editorial Pontificia Universidad Javeriana.
- Leech, G. (2011). *The FARC: The longest insurgency.* Zed Books Ltd.
- LeGrand, C. (2003). The Colombian Crisis In Historical Perspective. *Canadian Journal of Latin American and Caribbean Studies*, 28(55-56), 165-209. <https://doi.org/10.1080/08263663.2003.10816840>
- LeGrand, C. C., van Isschot, L., & Riaño-Alcalá, P. (2017). Land, Justice, and Memory: Challenges For Peace in Colombia. *Canadian Journal of Latin American and Caribbean Studies / Revue Canadienne Des Études Latino-Américaines et Caraïbes*, 42(3), 259-276. <https://doi.org/10.1080/08263663.2017.1378381>
- Licklider, R. (2008). Ethical advice: Conflict management vs. human rights in ending civil wars. *Journal of Human Rights*, 7(4), 376-387. <https://doi.org/10.1080/14754830802476886>

- Marks, T. (2002). Colombian Army Adaptation To Farc Insurgency. *Strategic Studies Institute*, US Army War College. <http://www.jstor.org/stable/resrep11299>
- Montoya, S. (2017). Inter and Intrastate Conflicts Nexus: The Colombian Peace Process, As a Means to Prevent Interstate Conflicts in South America and Rethink Regional Security. *Revista Opera*, (20), 5-33. <https://doi.org/https://dx.doi.org/10.18601/16578651.n20.02>
- Nasi, C. (2009). Colombia's Peace Processes 1982-2002 Conditions, Strategies and Outcomes. V. M. Bouvier (Ed.). *Building Peace in a Time of War* (39-64). US Institute for Peace Washington.
- Nylander, D., Sandberg, R., & Tvedt I. (2018). *Designing peace: the Colombian Peace Process*. (Report). Norwegian Centre for Conflict Resolution. <https://bapp.com.co/wp-content/uploads/2023/11/1.03.4582.pdf>
- Oğuz, U. C. ve Sezek, E. N. (2021). İç Çatışma Sonrası Kolombiya'da Barış İnşası Süreci. *Gazi Akademik Bakış*, 15(29), 337-358. <https://doi.org/10.19060/gav.1035526>
- OSPAAAL Executive Secretariat. (1966). *Bulletin Tricontinental: Special Supplement*. Freedom Archives. https://freedomarchives.org/Documents/Finder/DOC51_scans/51.Cuba.Tricontinental.1.Bulletin.pdf
- Özerdem, A. (2013). Barış İnşası Kuram ve Uygulaması. Nobel Yayıncılık.
- Phelan, A. (2019). Engaging Insurgency: The Impact of the 2016 Colombian Peace Agreement on FARC's Political Participation. *Studies in Conflict & Terrorism*, 42(9), 836-852. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2018.1432027>
- Pinzón, V. G. (2020). Colombia: Between the Dividends of Peace and the Shadow of Violence. *German Institute of Global and Area Studies (GIGA)*. <http://www.jstor.org/stable/resrep24817>
- Posso, C. G. (2004). Negotiations with the FARC: 1982-2002. M. Garcia-Duran (Ed.), *Alternatives to war Colombia's peace processes*, (46-51). Conciliation Resources London.
- Pruitt. (1997). Ripeness theory and the Oslo talks. *International Negotiation*, 2(2), 237-250.
- Pulido, L. A. V. (2017). *The Farc Cartel Volume I: Finance of Communist Terrorism Against Colombia*. Online Nook Press.
- Ríos, J. (2018). From war to peace: Understanding the end of the armed conflict in Colombia. *Rationality and Society*, 30(4), 463-490. <https://doi.org/10.1177/1043463118759672>
- Rochlin, J. (2011). Plan Colombia and the revolution in military affairs: the demise of the FARC. *Review of International Studies*, 37 (2), 715-740. <http://www.jstor.org/stable/23024617>
- Ryan, S. (2008). Conflict transformation: Reasons to be modest. In *Handbook of conflict analysis and resolution* (pp. 329-340). Routledge.
- Segura, R., & Mechoulam, D. (2017). Historical Background and Past Peace Processes. In *Made in Havana: How Colombia and the FARC Decided to End the War* (5-8). *International Peace Institute*. <http://www.jstor.org/stable/resrep09534.6>
- Sezek, N. E. (2020). *Kolombiya Devleti ile FARC Arasındaki Barış Anlaşması ve Kolombiya'da Barış Anlaşması Sonrası Süreç* (Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi). YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Sezek, N., Yenel, Y. ve Baysal, B. (2023). Kolombiya Bağlamında Çatışma Dönemi Ekonomilerinin Çatışmanın Şiddetlenmesi, Terörle Mücadele ve Barış Sürecine Etkilerinin İncelenmesi. *Pamukkale Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 56, 297-308. <https://doi.org/10.30794/pausbed.1170296>
- Tellez, J. F. (2019). Peace Agreement Design And Public Support For Peace: Evidence From Colombia. *Journal of Peace Research*, 56(6), 827-844. <https://www.jstor.org/stable/48596233>

- Thomson, A. (2020). The Credible Commitment Problem and Multiple Armed Groups: FARC Perceptions of Insecurity During Disarmament in The Colombian Peace Process. *Conflict, Security & Development*, 20(4), 497-517. <https://doi.org/10.1080/14678802.2020.1794139>
- Wani, H. A., Suwirta, A., & Fayeye, J. (2013). Conflict resolution and conflict transformation: Some reflections. *ATIKAN*, 3(1).
- Zartman, I. W. (1985). *Ripe for Resolution: Conflict and Intervention in Africa*, Oxford University Press.
- Zartman, I. W. (2000). Ripeness: The hurting stalemate and beyond. *International conflict resolution after the Cold War*, Ed. by P. Stern & D. Druckman, National Academy Press, 2, 225-250.
- Zartman, I. W. (2001). The timing of peace initiatives: Hurting stalemates and ripe moments. *The Global Review of Ethnopolitics*, 1(1), 8-18.
- Zoulová, Š., & Čáslavová, V. (2022). Transformation of an Insurgent Group Into a Political Party: Case Study of RPF and FARC. *Comparative Strategy*, 41(5), 498-509. <https://doi.org/10.1080/01495933.2022.2111916>